

UNGARIA

REVISTĂ SOCIALĂ-ȘTIINȚIFICĂ-LITERARĂ.

Apare

(afară de Iuliu, August)
de două ori pe lună.

REDACTOR:

GRIGORIU MOLDOVAN.

Abonament:

Pe an 6 fl. (14 franci.)

Pe 1/2 de an 3 fl. (7 fr.)

NOI POPOR LIBER.

Ne fălim prin lume că suntem un popor ales, născut din viță aleasă, cu însușiri alese și cu scopuri mari.

Amețim lumea că suntem iubitori de libertate cu menire de a împărstie lumină și cultură în împrejurul nostru.

Amăgim străinătatea că suntem un popor tolerant, cu o creștere corespunzătoare, iubitor de cultură, lumină și dreptate!

Am fi foarte fericiți dacă toate aceste ar fi așa precum se zic. Durere, toate aceste sunt numai povesti, pentru ca să-i amăgim pre cei ce nu ne cunosc.

Suntem un popor nefericit zugrumat nu de străini, ci de ai noștri; trăim subjugăți de câți-va oameni pătimiși; s'a desfăcut asupra noastră un tiranism național, și gemem de apăsarea câtorva bărbați susținuți din colecte naționale.

La noi de exemplu nu-i ertat;

a) a da mână cu ungurii,

b) a ceti, a vorbi ungurește; a recunoaște faptele mărețe ale bărbaților unguri destinși, a simți cu unguirii în cele umanistice, politice sau științifice.

Apoi rămânem în întunec, căci nu cetim nimic. La noi astăzi cultura e ungurească. Noi rumânii nu lucrăm pe acest teren pentru că suntem ocupați cu prinderea muștelor, idealurilor; fugim cu mic cu mare după năfrămurile naționale ale lui Urechea, și trăim în caldul chepeneagului lui Mihaiu Viteazul. Tinerii noștri limbi streine nu învață, știu ungurește și rumânește. Ungurește cultivarea nu li e iărtată, cărți rumânești nu se cam fac și așa ne rămân gazetele pline de ură, de minciuni și de calumniări, și cu toții ne îndopăm cu cultura ce ni o dă Răsu Sirianul și domnul Baltes în Tribuna și Foia Poporului.

Suntem conduși precum este condus orbul — de băta. Ce să facem, ce să mâncăm, ce să cetim, ce să credem, ce să cugetăm: toate ni sunt prescrise de acești luceferi. La noi libertatea de cuget, de mișcare, de mutare e oprită; suntem legați de glia, precum era țeranul în trecut. Vaiu de acela care rumpe porunca. Acela nu-i rumân; acela-i renegat, blăstămat, vînzător de neam, de lege. Suntem purtați

de nas. Ne prinde grija când ne vine vr'un oaspe: nu ne va vinde? Ne temem și ne ferim unul de altul nu cumva să facem ceva ca să fim proscriși. Trăim sub un tiranism național noi cei ce predicăm libertate și liberalism.

Și sunt de crezut și de gustat toate prostiile, mișeliile cele mai cornurate.

Ni rușine de purtarea lor ne-cualificată. De exemplu Ungaria zilele trecute s'a îmbracat în doliu. Meritele lui Kossuth au fost recunoscute de toată lumea civilizată. Pre noi ne-a mântuit de robie zdrobind privilegiile nemeșești, ne a dat drepturile cetățânești. Anglesii, franceșii, germânii l'au recunoscut de bărbat fenomenal, iar regele Italiei și-a exprimat condolența într'un mod, corespunzător familiei. Toată lumea veghia asupra coștiugului — numai tiranii, liberalii noștri au stat departe.

Firește, ce atingere pot avea acești oameni cu reformatorii mari

ai lumii; cu reprezentanții drepturilor și ai liberalismului? Ei nu-i pot pricepe! Ei au stat împrejurul coștiugului lui Bach și Schmerling, al lui Jellaschich și Lüders, cei ce ne a zugrumat țara și ștergându-ne libertățile ne-a făcut sclavi. Ei vor glorifica pre cei ce s'au luptat în contra libertăților.

Noi suntem dători a-i urma, a le gusta prostiile și a ameti lumea că suntem în servițiul liberalismului.

Liberalismul nostru e cătușa neamțului; solidaritatea noastră e tiranismul negru al câtorva rumâni și scopurile noastre mari sunt mișcate de muscali spre perirea noastră.

Cu un cuvânt: poporul rumânesc e jucăria în mâna câtorva oameni; dus de nas, ca orbul de bătă; este o unealtă folosită după plac.

Și vaiu de cel ce nu se lasă purtat de bătă!

Grigoriu Moldovan.

POLITICA CONDUCĂTOARE A PRINCIPATULUI ARDELEAN. *)

Sub influința marelor evenimente universale se nasc, dar totodată se și pierd «națiuni și state.» Aceasta potero reformătoare a naturei nu rămâne fără influință nice în viața popoarelor.

Istoria lumii nu e altceva, decât istoria naturală generală a vieții, dezvoltării și reformării popoarelor.

Dacă voim a examina și cerca după originea, apunerea sau reformarea națiu-

nilor și a statelor, nu e de lipsă a cerca exemple deschizind istoria antică a popoarelor, ori doară a recurge la vibrarea valurilor (undelor) emigrării popoarelor, ce ocupă state; la aceasta nu ne este de lipsă nici istoria modernă a națiunilor și a statelor europene.

Pentru scrutarea legilor vecinico aporițiunii, inconstanței și a reformațiunii ne sunt de ajuns exemplele din istoria milionară a statului și a națiunii noastre.

Un atare exemplu ni-l tinde: reforma și viața de stat a Ardealului înalțat din

*) Introducerea operatului intitulat «Erdély és Mihály havaseli vajda.»

ruinele Ungariei; Ardealul, care în evul mediu a ajuns la o putere universală, pecând după un seclu și jumătate dela înălțarea lui, îl vedem ajuns la formurii prăpastiei.

Dupăcum în marca natură cauzele omogene produc consecințe omogene, așa și viața și istoria popoarelor își au logica lor proprie.

Principatul ardelean s'a format în urma cuceririlor Turcești din Ungaria și în urma ocupării fortăreței Buda.

El a căzut îndată ce au dispărut cauzele omogene, adică dupăce țara cu capitala sa vechiă s'au eliberat din mâna cuceritorilor.

Singuratecele capitle istorice intercăzătoare le-au format atât luptele seculare ale creștinismului și ale osmanismului cât și pusețiunea geografică și politică a orisonului acestor lupte, cari au decis ca eu o forță logică: «rola istorică a Ardealului.»

Decând națiunea maghiară s'a format în areul Carpaților un *stat* înscris între factorii lumii creștine europene: de atunci Ungaria a devenit confiniul militar ostie pentru creștinătate, ear Ardealul o garnisoană extremă a aceluia.

Accasta nu neînsemnată chemare sau misiune istorică a situațiunei geografice și a pusețiunei etnografice s'a dat Ungariei ca parte competentă în misiunea sa culturală.

A trebuit dară să ne luptăm ca o avantgardă numai pentru noi înșine, ci în decurs de seclii pentru apărarea civilizațiunei europene și pentru creștinism.

Și când imperiul Sântului Stefan îi urma luptelor îndelungate slăbind s'a sguduit din temelii, perzându-și și chiar independința: a recurs la scutul și ajutorul Ardealului, care era stat separat, și care a servit de protector al principiilor, constituțiunei, politice, libertăței religioari, tradițiunilor și susținerii individualității rassoii maghiare.

Ocuparea deamună a acestei misiuni sublimo atribue principatului ardelean

rola conducătoare în istoria patriei din seclul al XVI—XVII.

Când după bătălia dela Mohaci, trupele turcești au deprădat partea vestică și ținutul dintre Tisa și Dunăre: Ardealul iă asupra-și rola conducătoare. El alegând — pentru stat — în locul regelui înecat în Cselepatak alt rege nou în persoana voivodului ardelean Szapolyai János, ține pept cu dînsul dimpreună chiar și în contra lui Ferdinand din casa Habsburgică, care pe basa contractelor de ereditate a liniei femecești pretinde — firește în urma alegerii — obținerea regatului unguresc.

Principiul liberei alegeri de rege în această luptă politică, precum și formarea regatului național pe basa legii din 1505, formează principiul conducător al Ardealului și al părței ostice a Ungariei.

Alipirea cătră aceste principie — după moartea lui Szapolyai János — trece ca ereditate la regina veduvă Izabella și la fiul său János Zsigmond ca la niște «regenți aleși» față de cari probele casei Habsburgice de a câștiga Ardealul au suferit — mai curând ori mai târziu — naufragiu.

Din principiul independinței politice naționale maghiare, precum și al regatului naționale s'e naște principatul separat ardelean dupăce uniunea Ungariei — față de toate partidele rivalisătoare — în urma cuceririlor turcești a devenit imposibilă.

Dupăce au ocupat Turcii capitala țerei — Buda — în 1541: dinastia națională a Szapoliienilor a strămutat curtea principală în Ardeal.

Accesta e un period în istoria Ungariei și respective al Ardealului.

Începând de aci, Alba-Iulia a devenit centrul adevărat al năsuințelor naționale maghiare. Curtea principală ardeleană a devenit de deposit al principiilor naționale, al vieței constituționale, al culturai și al limbei maghiare. Aici s'au aflat scut și acci patrioți, cari au voit a vieței în un stat liber maghiar și nu s'au retras a lucra pentru mântuirea patriei. Toate aceste s'au întemplat în urma demolărei și subimpărțirii țerei, căci Turcii și Germanii

rivalisau pentru ocuparea ei. Partea vestică și nord-vestică a țerei s'a așteptat mântuirea dela casa Habsburgică și dela Imperiul germân. Capitala acestei părți de țeri ar fi fost Pojonul ca un oraș est-tern al Vienei, unde se țineau ședințele nemomentuoase ale dietei și unde era reședința camerei Pojonului; dar acest «teritor regesc» nu era guvernat dinceoace ci dincolo de confiniile țerei: din Viena și Praga.

Centrul țerei, adică partea mai bogată, începând dela mijlocul seclului al XVI-lea gemea sub jugul turcesc. Ostirile subjugatoare ale lui Soliman, au prefăcut jumătatea dincolo de Dunăre pela Balaton în provincie turcești, tot asemenea a devenit și partea dintre Tisa și Dunăre până la fortărețele Nograd și Gömör precum și ținutul sudic dincolo de Tisa până la Mureș.

Aici cuceririle turcești — prela mijlocul secl. al XVI-lea — au despiciat (ca cu un ie) Ungaria în două părți; partea vestică basându-se pe sprijinul principatului ardelean s'a luptat sub firma dreptului regesc al casei Habsburgice în contra slăbirii generali eliberând astfel o parte a țerei mame și cu aceasta cel puțin: idea și eugetul de stat maghiar.

Prin cuceririle turcești Ardealul a devenit despărțit de partea vestică a țerei mame. El a putut veni în coatingere cu Pojonul, Viena și Praga (reședințele domnitorilor) numai prin încunjur mare adică pe calea postelor ce conduceau prin văcelele Vág și Nyitra prela Tokaj, Kassa și Lőcse. Despărțirea Ardealului de Ungaria a fost o urmare nunumai istorică și politică, ci și geografică.

Între atare împrejurări tendințele de uniune au fost zădarnice. Puterea relațiilor și logica faptelor, is mai mari, decât năsuințele diplomatice. Casa Habsburgică a folosit toată ocaziunea, ca să poată reîncopia Ardealul de teritorul regesc Ungaria și de și a reușit câte pe un interval oare-care (ca dela 1551—1556, mai târziu dela 1598—1604) totuși aceasta n'a putut dura permanent.

Accasta chemare istorică a cultivă-

rei principiului de stat maghiar a culminat în susținerea continuității de drept a constituțiunei străbune. Nu e toșă ușoară, când deoparte se scâlceie — prin cuceririle turcești — întregitatea teritorială a Ungariei, ear de altă parte guvernul imperial germâno-unguresc se năsuște a nimici atât viața de stat și constituțională cât și anexa Ungariei de imperiul germân firește în schimb pentru ajutorul dat în contra Turcilor.

În apărarea drepturilor constituționale și de stat ale Ungariei — în decurs de o sută și jumătate de ani — Ardealul a fost un aliat fidel și un confrate de luptă al Ungariei (în toate timpurile viforoase). Szapolienii au fost — barēm cu numele — și regi magiari posedând și o parte a țerei mame. Primul principe adevărat al Ardealului: Stefan Batori a elup-tat cu sabia îndendința țerei.

În scopul apărării drepturilor străbune, patrioții se proptesc și-și pun încrederea în densusul atât față de influința germână de pe câmpul dela Szentpál cât și în timpul regatului polon.

Între învingerile obținute de ostrilo lui Boeskay și Bethlen ni s'a oferit și regatul unguresc; corona maghiară oșilează asupra capului lui George Rákoczy I. Dar acești principi nu espun pericolului învingerile drepte: adică nu primesc regatul unguresc, și prelângă înțeleapta moderațiune asecurează recunoașterea constituțiunei magiare și inferarea păcii «dreptului de stat» în contractele țerei.

Înflorirea principatului ardelean s'a ajuns columnațiunea în dricul seclului al XVII, ear conștiința de sene față de principiile politice conducătoare a avut-o deja prela mijlocul seclului al XVI-lea. Ceeace istoriografii s'au îndatinat a numi «politică ardelenescă tradițională» nu s'a fundat nice prin Boeskay ori Bethlen, ci prin Szapolieni și prin Stef. Bători. Succesorii lor au desvoltat-o aceea mai de parte încoronându-o cu nimbul învingerilor lor.

Ardealul s'a cunoscut de timpuriu pretenziunile pusșțiunci sale politice. După luptele din Ungaria dintre sultan și

regatul unguresc s'au rezolvat în favoarea Turcilor, și după ce însuși Ferdinand a voit a apăra țara mamă și mai ales Ardealul prin tribut anual, dar toate acestea neajungând la rezultat: Ardealul a recunoscut supremitatea turcească.

Deși Ardealul a acceptat suveranitatea sultanului, totuși prelângă plătiroa unui tribut anual destul de mic (10—15 mii florini) s'a susținut așazicând independința politică. Turcii între relațiuni ordinari nu s'au amestecat în afacerile lui (Ardealului) interne și nice i-au atins teritoriul. Întogmirea aceasta a pusețiunii internaționale a Ardealului, a fost aprobată — mai mult — și de regii și bărbății de stat maghiari.¹⁾ Sub principii naționali țara, prelângă constituțiunea liberală, instituțiunea și libertatea religioasă, a înflorit și prosperat atât în privința economică-culturală, cât și în privința politică devenind prela mijlocul secolului al XVI. una dintre cele mai liberali țeri ale Europei.

Instituțiunile sale de stat i-au asigurat guvernarea de sine. În camerele legislative s'a creat legile proprie, car principii prelângă consiliul de stat (12 sonatori) ca prelângă o controlă au guvernat în mod constituțional, regulând prin legi și drepturile etc. alor celor trei națiuni esistențe. În timpul libertății religioasă (1557) deși se răspândeau doctrinele reformățiunii în un mod asăltător, totuși aparințele nerăbdărei nu se iveșe în măsură așa mare, ca în alte state. Pecând în Germania se stărpeau unii pe alții sub principiele «credinței vechi» și

¹⁾ Biografia propriă alui Ioan Kemény pe fața 147 zice: «În vremea când a fost la mine Pázmány a zis: ar fi om afurisit acela, care v-ar sili ca să vă rumpeți de cătră Turci pânăcând Dzeu nu se va îndura spre creștini în altă formă. Voi dați prin urmare acolo (la Turci) ceace dătoriți, car aici (în țară) susțineți corespondința bună, pentru că aici aveți afacere cu principe creștin adevărat cu împărat roman, — căruia nu-i trebuie darul vostru, pentru că vezi, dulce frate, aici avem destulă încredere și respect înaintea grațiosului nostru împărat creștin. Aceasta însă va dura numai pânăcând națiunea germană va vedea înflorind în Ardeal principe maghiar, căci îndată ne scupă sub gulere fie acela popă, monach sau și alteceva.

«reformei» (car în Franția cultă s'a aranjat vânătorii față de compatrioții hugenoți): pe atunci în Ardeal aderenții celor patru religii recepte uniți în iubirea frățească să întreceau unul pe altul în patriotism.

În Ardeal ocupă tronul unitarul János Zsigmond, după care urmează catolicii Báthorieni, și apoi principii reformați, — alținându-se fiecare dela persecuțiunile religioasă. Fiecare a susținut dimpreună cu Ștefan Báthori, că predominarea preste conștiințe e conservată de Dzeu.

Costiunea religioasă, care a ocupat spiritele preste întreagă Europa, a jucat rolă și în Ardeal și cu deosebire în decursul resboiului de 30 de ani; aceea a dat directiva politicei esterne a statului, aducând Ardealul în alianța statelor protestante.

Alianțele, precum se întâmplă și astăzi, joacă o rolă însemnată în viața națiunilor.

Față de o țară mică cum a fost și Ardealul, alianța are o însemnatate dublă, mai ales devenind obiect de emulațiune pentru două puteri lumesti. Bărbății lui de stat au fost foarte ageri în aceasta privință, ba putem zice principii lui au fost nește diplomați mari.

Aliatul cel mai natural al Ardealului a fost tot-dea-una partida patriotică ungurească. Pentru cultivarea comuniunii intereselor și sânturilor naționali au servit ca o copciă puternică «părțile Ungariei» aparținătoare Ardealului dela Lugos prin Orade pânăla Huszt, ba uneori prin Dobrițin și Tokaj până la Kassa. Szapolyanii au câștigat atât patronagiul Turcilor, cât și legalmintea cu Polonia.

Principatul Báthorian i-a creat Ardealului un cerc tradițional, care a condus la formarea unei alianțe de stat ostice, adevărată alianța dintre Ardeal, Polonia și mai târziu între Moldova și România.

Uniunea personală închiată între domnitorii comuni a avut de urmare naturală alianța ofensivă și defensivă dintre Ardeal și Polonia. Aceasta a sprijinit-o și maghiarii din ținutul Tisei. Aceasta alianță a secerat în 1759—81 atari învingeri strălucite față de Ruși, încât Báthori

răzimat pe acestea a pregătit calea închierei «alianței sante», ce era să se închie cu ceilalți principii europeni. Aceasta alianță a avut de scop persecutarea Turcilor din Europa.

Cu moartea n-așteptată a marelui rege s'a nimicit și planul valoros.

Acest plan au probat al realisa — după un deceniu — și atari epigoni precum au fost aliații împăratului Rudolf: Báthory Zsigmond și vazalul său voivodul transalpin Mihai, dar s'a sfârșit cu ciocnire, căci voivodul Mihai ca un aliat infidel și ca un vasal a erupt în Ardeal revoltând și guvernul militar alui Basta generalul împărătesc de blăstămată memorie.

Sârma din vârtejul falărei principatului ardelean a reîntors Ardealul la politica sa tradițională veche adevărată punerea principatului sub secul Turcilor. Pentru că s'a dovedit că Turcii n'au slăbit așa tare în decursul resboiului de 15 ani ca să nu poată apera cuceririle din Ungaria. Aceasta a făcut-o și pentru că n'a putut avea încredere în alianța germană, care a devenit slabă pentru apărarea țerei, și care a fost tot-de-a-una gata a stirbi drepturile naționale. Și când Bocskay S. a prins arma în contra acestor nezuințe, el a avut un scop dublu: re-luptarea drepturilor maghiare străbune și restaurarea principatului ardelean. Aceasta o sancționează pacea legată în Viena (1606.)

Tot acest scop vibrează și înaintea lui Bethlen Gábor, când păsește în alianța statelor protestante — cu ocașiunea marelui resbel universal de 30 ani — și când pune în cumpănă greutate micului Ardeal în urma atacării întregite. Pacea dela Nicolsburg (1621) mărește teritoriul Ardealului și estinde confiniile principatului lui Bethlen până la Kassa.

După moartea lui Bethlan a trebuit redată — conform păcii — comitatele nord-ostice; Ardealul însă ș'a asigurat influința s'a proprie asupra acelor comitate prin rădicarea pe tron a familiei

dinastice ungurești: Rákóczy György, a carei bunuri se estindeau din Ardeal până în Polonia dealungul alor cincii comitate.

Că întru cât a cunoscut bătrânul Rákóczy György misiunea istorică al Ardealului, se adeverește prin pacea închiată de Linz. El nunumai, că a susținut Ardealul în alianța statelor europene protestante, dar a mai înființat și o alianță de stat ostică, — estinzând astfel influința Ardealului și asupra celor două voivodate române, apoi asupra Cazacilor doritori de independință și asupra descendinților poloni.

Încrederea pusă în puterea acestei alianțe a dus pe Rákóczy György al doilea la începerea nenorocitei bătălii contra Poloniei, carea a închieat perioada de aur a Ardealului (1657) prin o ciocnire scârnavă și prin captivitatea Tatarilor și invasiunea Turcilor.

Pentru aceasta însă perioada ultimă a principatului, față de cultivarea tradițiilor naționale, totuși n'a fost infidelă și deșartă.

În decursul anilor 1670 peregrinii maghiari își afla scutul, mângăierea și ajutorul de arme sub aripile apărătoare ale Ardealului. Prin reocuparea Budei și alungarea Turcilor din Ungaria a dispărut cauza de independință separată al Ardealului, ear principatul național s'a contopit eară în regatul unguresc înviat spre o viață nouă. Aceasta contopire a probat-o guvernul vienez — în decursul sustărei de un seclu și jumătate a principatului — pe mai multe rânduri.

Cea mai forțată împrejurare a fost aceea, când voivodul transalpin Mihai, — ca unul ce a fost jurat credință Bathorenilor — a atacat Ardealul ca un leu, reușind a-l prinde în cursă pe un timp scurt.

Lucrarea mea intitulată «Erdőly és Mihály havaseli vajda» are de scop a espune istoria acestui voivod.

Dr. Ludovic Szádeczky.

OBSERVĂRI LA ARTICLUL LUI PÓR ANTAL ÎNTITULAT: «VOIVOZII ARDELENI.»

Prea stimatul meu amic Pór Antal a publicat în «Erdélyi Muzcum» fascicula I. din 1893 «Cronologia voivozilor ardeleni până în secolul al XIV-lea.» Aceasta lucrare a s'a, e deamă de o deosebită atențiune în mai multe privințe. Un merit al lucrării — între celelalte — e că atrage atențiunea la împrejurarea încă până acuma nu de ajuns considerată, că sub Arpadieni încă găsim voivozi «*taptici și titulari.*» Aceasta e o aparițiune, care ne vine înainte și la alți demnitari din aceea perioadă, pr. d. e. la bani.

Purecînd din aceea mare însemnătatea, care o ocupă archontologia — ca un mijloc ajutător a deosebiților sorginți — pe terenul istoric, e o recerință neapărată, ca «*compunerile*» în aceasta privință să fie în toate direcțiunile perfecte și în prima liniă sigure. Din acest motiv de sigur, că Pór Antal nu-mi va lua în nume de rău dacă în interesul cauzei îi voi întregi lucrarea cu câteva date cronologice și istorico-familiari.

1. *Miklós*, care în consemnarea amenită ne vine înainte la finea lui Septembrie 1176 ca voivod, la anul 1176 nu a existat. Sorgințele la care se face provocare (Wenzel I. — nu II. 73.) pune în adevăr documentul referitor la an. 1176.

Originalul documentului nu-l am în mână, și așa nu pot decide: oare s'a comis eroare de peană în testul original, sau în ediția; atâta e sigur, că datarea dela 1176 e falsă. Documentul sună despre măsurarea hotarului (mezuinei) sesiunii banului Mikod István dela Szent Miklós și dintre comunele: Egyházfalva, Torda, Koppán, Zynd, Szent-Mihályfalva și Keresztes.

În 1276 însă găsim pe banul severinean Mikod (din familia ¹⁾ Kókényes-

renold) care de altcum fungeaza între 1270—1298. Acest Mikod doneaza episcopatului ardolcan la anul 1288 posesiunea sa de pe hotarul comunei Szent-Miklós din comitatul Turdei. Szent-Miklós e situat lângă Koppán. ¹⁾ Fiindcă documentul de mai sus trebuie să fie datat dela anul 1276, așadară voivodul amentit în el e identic cu Miklós din familia Pók care ne vine înaintea la anul 1277. ²⁾

2. Cumcă voivodul Benedek ar fi identic cu renumitul Bánk din familia Bór ne argumentează în mod refrângibil diplomele repetite. — Wenzel I. 98. (1208), VI. 325 (1208) și Fejér III. 1. 66.

Din aceste diplome apare, cumcă voivodul Benedek și banul Bánk is doauă persoane deosebite, cari is enumerate în — după cele 2 diplome amentite mai în urmă șirul demnitarilor de stat: «*Bancone Bano, Benedicto waiawoda existentibus.*»

3. Față de voivodul Smaragd (1206) probabilitatea e prelângă aceea, că el a emigrat în Ungaria din Champagne, derivându-se din familia Zsámbéki. ³⁾

4. Față de diploma lui Wenzel din punct de vedere chronologic, — care diplomă s'a datat la 1221, ear Wenzel o pune dela 1223 — avem atâta de observat, că dintre demnitarii înșirați în ea nice unul nu ocură la anul 1223, în o altă diplomă — din contră toți aceia ne vin înainte la anul 1221.

5. Voivodul Pál a avut și un suplent cu numele Boccha.

6. *Dénes*, care ne vine înainte între 1233—1234 sub numele «cu nasul mare»

¹⁾ Wenzel, IV. 332.

²⁾ Fejér, V, 2. 405.

³⁾ Béla al IV-lea aproabă la anul 1258 donățiunile strămoșilor lui Smaragd și Gilét făcute oare când în favorul mănăstirii János din Zsámbék. Dintre strămoșii: Egyed comes și Smaragd comes ultimul încă a donat mănăstirii o parte a Zsambekului (Opul meu: «Familiele ungurești pela finea secolului al XIV», tom. II. pag. 417.)

¹⁾ Fejér, V. 2. 340. Wenzel XII. 174.

fiindcă tînărul rege consorte îl amintește în diplomele sale de demnitar, e a-să considera cu toată probabilitatea de copil alui Dénes de Zalaszentgroti din familia Jurle. Din contră Dionisiu (Dénes) din familia Tomay (un copil alui un Dionisiu) e străbunul Banfestilor de Losonez, care în anii 1233 și 1234 era palatin. ¹⁾

7. Voivodul *Lőrincz*, care a fungat între anii 1242 și 1251 nu e identic cu *Lőrincz* copilul lui Kemény primește în 23 Martie 1261 ²⁾ comuna Ujholy dimpreună cu Debrete, Lubó, Patvarocz și Szerdahely devenind totodată și de prefect al Sopronului și Kemlukului, precând la 1270 *Lőrincz* nu era în șirul celor vii. ³⁾

Despre copilul lui *Lőrincz* — nepotul probabil alui Kemény — n'avem ceva cunoștință, noi cunoaștem numai frații Kemény și «Bakó» Miklós (ultimul străbun al Mătucinenilor); din contră lui *Lőrincz* i-a rămas un copil sub asemenea nume. De altcum mai la vale ne vom convinge despre dînsul. La anul 1252 încă fungează *Lőrincz*.

8. Presupunerea, că la anul 1252 înca a fungat ca voivod un *László* (care ne vine înainte și ca prefect al Valcului—Vâlcei) conform diplomei dela Fejér IV. 2. 147 să basază pe eroare. În copia autentică a curiei dela anul 1758 ⁴⁾ se face amentire despre: »L . . . waiavodam Transilvanum et comitem de Valcon.» E evident deci, că mai curund potem cutega la un *Lőrincz* dela 24 Noemvre 1251, decăt la un *László* dela 1263.

9. Nu stă, că conform lui »Hazai okmánytár» VIII. 72. am găsi la 1257 un subpalatin cu numele lui Péter. Diploma — din 1257 — comunicată la locul competent referitor, face amentire despre subpalatinul Péter în o sentință a sa dela 1364; acest document al subpalatinului se află în archiva statului. ⁵⁾

10. Asemenea e necorectă presupu-

¹⁾ Hazai okmánytár IV. 18. Wenzel VI. pag. 549. 551.

²⁾ Wenzel, XII. 41.

³⁾ Wenzel VIII. 294. Hazai okmánytár VIII. 189.

⁴⁾ Székely oklevéltár I. 10.

⁵⁾ O. L. pecsétek mintája 26.

nerca, că Miklós alui Pál ar aparține familia Csanád. Diplomele citate de autor în cauza argumentării descendinței nu confirmă aceasta.

Documentul lui Wenzel (VIII. 366.) numai atăta amintește, că voivodul Miklós la anul 1271 a redat comitelui Tamás (la tot cazul din familia Csanád) nește parcele — ocupate de dînsul — din Telegd și Szabolcs și a staverit din segregăția acestor parcele. Aceasta segregăția a fost deschilinit înainte de aceasta sesiunea lui Tamás de cătră ceea alui Pál comitele, tatăl voivodului. Diploma nu face nici o pomenire despre împrejurarea, că doară voivodul ar fi luat în posesiune realitățile amentite sub ceva titlu de consângenitate cu comitele Tamás. Cealaltă diplomă din a. 1279 (Wenzel XII. 251) nu zice altceva față de descrierea voivodului Miklós alui Pál decăt, că el cu frate-s'ó Gerő au fost — la anul 1272 — proprietarii fortăreței Derslapota. Diplomele din «Hazai okmánytár» (VII. 106 și VIII. 117) fac amentire numai despre un anumit Miklós.

11. Presupunerea aceea, că în anul 1269 ar fi fost voivod Máté (din familia Csák) se basază pe eroarea de peană ce se vede în diploma citată de »Zichy okmánytár» (I. 21.) Fiindcă aceasta diplomă e compusă de Stefan al V-lea amentind în dînsa și despre încoronarea sa din Székesfehérvár întimplată după moartea lui Béla al IV-lea, așadară e evident, că nu s'a putut compune la anul 1269 precând trăia Béla ci conform arhilogiei dela 1270, ea poate fi datată cu toată siguranța la an. 1270.

E eroare, că în 29 Iuliu 1292 — când magnații unguri au împatriat pe Morosini Albert — ar fi fost voivod ardelean: *László*. Multime de sorginți și ser iitori — Fejér VII. 5. 502. scl. — confirmă datarea acestui document la 29 Iuliu 1292. Acei mulți funcționari, cari sunt amentiiți în aceea diplomă, mă fac a crede, că în privința datării ouce eroare esențială.

Înainte de toate e de notat, că la anul 1292 n'a fost ca palatin nice Apor

și nice Roland; din contră aceasta demnitate a lor o găsim la anul 1298 (Hazai okmt. VIII. 380. 385 și Zichy okmt. I. 89.) În 1292 găsim ca ban al Slavoniei nu pe Jakab ci pe Blagaji Rasitslav (Hazai okmt. VI. 368. VIII. 319 Septembrie 13.) În anul 1292 înzădar căutăm pe István jude al țerei (judex regni), pentru că în atare eualitate era Tamás; din contră la 1298 găsim ca judex regni pe István din familia Ákos (Hazai okmt. VI. 431 Knauz II 456.) În 1292 nu a fost Mózes tesaurarul reginei, ci în 1299 (Fejér VI. 2. 229. Wenzel V. 202. Hazai okmt. VI. 444.) căci în 1293 găsim în atare eualitate pe István din familia Ákos. În 30 Ianuar și 11 Aug. 1292 prefectul Hontului e Bagomé, fiul lui Ludányi Gábor (Fejér VI. I. 232. Hazai okmt. VI. 378. VIII. 315.) În 1292 nu găsim de prefect al comit. Fehér pe ceva János, căci ea atare era feciorul lui Lázár cu numele Benedek (Fejér VI. 1. 207.) Din contra la 1299 (aug. 23) e prefect János. (Fejér VI. 2. 264.) asemenea Pál ca prefect al Comaromului la 1298 (Hazai okmánytár VI. 434.)

«Conform acestora susțin de nereînfrângibil, că acest document a fost produs în 29 Iuliu 1298.»

13. Declarațiunea lui Andrei al III-lea din anul 1297 față de «*estermînarea*» voivodatului titular Roland, se bazează pe explicarea necorectă a cuvântului «*extirpatio*» Aceasta nu e așa după ce în 29 Iuliu 1298 Roland încă trăia, ba cu el ne întâlnim și — după moartea lui Andrei al III-lea — la 15 Ianuar 1301. Pe acest timp însă el nu e: Rolandus voivoda, magister tavernicorum reginae.» În ordul cuvintelor lui Fejér (VI. 2. 326.) s'au ivit croare față de cuvintele: «*magistri tavernicorum nostrorum*», căci acestea se referese la Domonkos, care se amintește în diplomă — inediat — înaintea lui Roland.

14. Referitor la consăngenitatea voivodului László — dela anul 1308 — am a observa, că acest voivod atât față de

Péter fiul lui Albert cât și față de Ioan alui Balint în 22 Iuliu 1308 adjudecă comuna Pokor ¹⁾ Magistrului Zemlék.

În aducerea acestei sentințe se provoacă la un atestat alui Lőrincz — deja mort — din care reiese, că sesiunea amențită a căpătat'o pe cale de donațiune regească, dar a donat'o lui Zemlék pentru meritele câștigate prelângă persoana sa.

Aceasta donațiune alui Lőrincz e aprobată (la 1308) și de fiul deja mort alui Lőrincz cu numele Lökös. În șirul demnitarilor, cari au închiat alianță în 24 Aug. 1304 cu Rudolf austriacul în favorul lui Carol Róbert, găsim un magistru cu numele Leukus și un copil al magistrului Lőrincz. ²⁾

15. Numărul voivozilor încă nehotărît cronologice, îl mai ptea spori cu un Miklós. În 8 Octombrie 1334 adevă Sebestyén ficiorul lui Neuseai György ³⁾ donează averea sa din Bosod — altmintezele Zomlyn — comitatul Bihar ginerelei său Vásári János.

Tatăl lui Vásári János: Miklós fostul voivod, a avut de tată pe Loránd. În 30 Martie 1295 ⁴⁾ Vásári Miklós încă nu era voivod; despre el știm atâta, că ficiorii lui Ajkai Péter și ai lui Roland cu numele: György, Lőrincz și Miklós în numita zi s'au împăcat — înaintea conventului oradan — cu procesul început față de averea numită «*Vásári*» și au și împărțit'o.

Tamás, ce ne vine înainte conform documentului din 1353 ca voivod (Fejér IX. 2. 270) dela începutul lui Februar și până în sfârșitul anului 1351, a fost ficiorul lui Petru din familia Csór (în 1350 încă era prefectul Cararului — Körös — ear din 2 Decemvre 1353 portarul principal regesc.)

Dr. Maurițiu Wertner.

¹⁾ Zichy Okmt. I. 117. 118.

²⁾ Fejér. VIII, 1. 160.

³⁾ Anjoukkori Okmánytár III. 38.

⁴⁾ Hazai okmánytár, VIII. 347.

CINE SUNT UNGURII ȘI CINE SUNT ROMÂNII ?

La aceasta întrebare ne dă răspuns Ioan Athanasiad, «advocat, fost președinte al tribunalului Ilfov, secția comercială, membru în societatea geografică, membru în societatea pentru învățătura poporului român și membru al societății etnografice poliglotă din Milan.» Un om, precum se vede, cu multe titluri; însă după broșura lui, cu puțină minte în cap, fără calități și virtuți omenești interne. Maculatura lui Athanasiad se vinde cu 10 bani, și a ajuns mai multe ediții.

Ca să aibă publicul nostru mult serios și înțelept idee despre prostia, șovinismul și obscuritatea niștor oameni cu multe titluri din părțile regatului românesc, pentru ca să vadă cât de mare e orbia sufletească, dușmânia și reavoința față de vecinii lor unguri, încât de oarecare obiectivitate, cumpăt, omenia și serioșitate nici vorbă nu poate fi; ca să vadă cu ce fel de prostii se îndoapă în numele românismului tineretului necrescut, generațiunile; publicitatea regatului românesc: îl vom comunica tot conținutul broșurei făcute cu aprobarea Ligei pentru unitatea culturală a tuturor rumânilor! Broșura e edată în cinstea Ligei, în onoarea viței române — noi însă credem spre rușinea neamului și a spiritului românesc!

Cine sunt ungurii și cine sunt românii ?

Sub aceste cesțiuni vom a răspunde unor pretențiuni Austro-Maghiare publicate în jurnalele din Viena și Pesta și

reproduse de jurnalul Românul. Așa pretind acele jurnale că poporul Român e un popor de porci. Domnul Român e un principe omogen poporului său. *Aristocrația română și trage genealogia din cotețele porcilor.* Insultă pe oficerii români, și întregul popor român este un popor de țigani.¹⁾

Ca să răspundem acestor cesțiuni, vom face fotografia istorică ambelor acestor națiuni, și datele și faptele istorice, iar nu noi, vor spune cine sunt fiecare din ele. Am fi lăsat acest adevăr, ce avem a-l reproduce, să rămâie scris numai pe paginile istoriei fie-cărei națiuni chiar, cine sunt Ungurii și cine sunt Românii, și pe care ei, inamicii noștri mortali²⁾ știe bine, — dacă am fi fost dispensați de provocările lor triviale de prin jurnalele lor infecte din Viena și Pesta.

Ar fi trebuit ca cine-va să nu fi fost Român, ca să tolereze insultele lor temerare; și ar fi trebuit ca cineva iar să fie Austro-Maghiar, ca să fie capabil d'asemeni aserțiuni vile și meschine.³⁾

*

Pe la 1869 M. S. Regele Carol I. era Domn numai de vr'o trei ani pe atunci, pe tronul lui Ștefan cel Mare și Mihaiu Bravul.

Să știe de toți poziția noastră politică de pe atunci cât era de precară, căci mai toată Europa nu privea cu ochi buni actele noastre politice,³⁾ și mai cu

¹⁾ Ne-am fi bucurat dacă Athanasiad ar fi publicat dovezi: de care foiă ungurească, unde când s'a scris cele atribuite presei ungurești! Suntem de dați a crede pe nevăzute. Autorul face ca lupul cu mielul din josul apei, zice, ca să-l poată mânca, că el îi tulbură apa.

²⁾ Repetăm că în Ungaria nu s'a vorbit nici odată în acest chip despre statul românesc. Gărgăunii lui Athanasiad; scornituri d'ale *Românului* pentru seducerea opiniunii publice în România.

³⁾ Tendințele revoluționare, detronizările (detronizarea lui Cuza) nu pot fi cuprinse cu drag de statele consolidate.

samă urearea lui Carol I. pe tronul Domniei Românilor. Austro-Ungaria escela în picioarele ce ni se făceau.

Dar faptul împlinit, doamna Austro-Ungaria închide ochii și cântă în corul celor alți suverani Domnului Românilor, «Bene, bene — respondere, dignus est intrare» etc.

Cu toate acestea, totuși nu putea digera ușor hapul îngițit prin recunoașterea politicii române inaugurate la 1866.

De la această dată presa Austro-Ungară n'a început nici un moment d'a arăta că ce au făcut Românii la 1866 nu era de talia lor.

La 1869 presa Maghiară mai cu samă întrece ori ce margini a escela în arta d'a insulta și maltrata, căci este o artă, când cineva se distinge până la gradul a nu avea rival!...

Ei dar insultă și maltratează până la ridicul, până ce în mânia lor devin spasmodici!...

Ei maltratează pe Români și pe Domnul lor.¹⁾ Ei n'au scrupul, nu cunosc cuviință, ignorează istoria lor din dorința d'a insulta.

Eu unul nu am putut tăcea atunci, precum ved cu o mare mândria națională că, azi după 21 de ani, se ridică din nou proteste din România liberă contra sëlbatăciei maghiare, și încep a lucra pentru stringerea la un loc a întregului element românesc,²⁾ lucru ce de mult trebuia început.

S'a întârziat... Nu e nimic... Bine

¹⁾ Noi cei din regatul unguresc n'avem nici o știre despre aceste insulte și maltratări. Carol I. înaintea ungarilor a fost și este om iubit și popular. Între unguri nu se află om care ar pofti detronizarea regelui glorios al Românilor. În România sunt mulți cari l'ar detroniza. Regalitatea statului-rumânesc a fost recunoscută de Ungaria prin contele Iuliu Andrassy mai înainte decât celelalte state europene. Așa-dară Athanasiad vorbește prostii, are gâr-găuni în cap.

²⁾ Bine. Începeți însă cu Besarabia, aceea a fost a principatelor. Față de muscal dl. Athanasiad e iepure, față de unguri e leu. 112 de comune românești s'au rusificat, Besarabia e pierdută pentru rumâni. Dl. Athanasiade, o broșură barom în interesul acestor nenoriciți români!

că a început și acuma... Mai bine târziu de cât nici odată, mai cu samă că pentru lucrurile mari nici odată nu e târziu...

Eu unul nu am putut tăcea atunci, cum nu pot tăcea nici azi, și am ridicat slaba-mi voce contra insultătorilor neamului nostru și ai Domnului nostru.

Protestul meu a fost publicarea broșurei mele de la 1869, ce azi o reproduc aci din nou, — aducând aminte din nou Ungurilor că sunt mai răi și mai sëlbatoci de cât la 1869, și că civilizațiunea înaintată a sferșitului veac de aur — îi lasă tot aramă, ci nu aur!...¹⁾

N'ași fi luat condeiul azi, reproducându-mi modesta lucrare, dacă n'ași fi văzut că în această lungă perioadă de 21 de ani, vrășmașii noștri vecini, în loc să se ilustreze prin virtuți și moravuri primitoare de civilizațiunea actuală, din contră ei devin mai tenaci în sëlbaticele lor apucături, persecutând tot ce nu este maghiar.²⁾

Luând condeiul în mână a protesta din nou contra neomenoasei conduite maghiare, mă simt a-mi arăta marea satisfacere, văzând pe Românii din România liberă că s'au deșteptat din lunga-le somnolență, și cu curagiu și credință în drepturile sfinte românești încep marea luptă a realizării unirii tuturor Românilor sub un singur sceptru, dacă nu într'un viitor apropiat, dar cel puțin a'nmuia cerbicia maghiară, spre a îmbunătăți soarta fraților noștri de sub administrația lor.³⁾

¹⁾ Autorul uită că ungurii le au dat principatelor limba, literele străbune, conștiința națională, încățământul național, Roma prin catolicism, idea de unitate, idea de a fonda academia etc. rumânii din principate ne au dat grecismul, slavismul, Az-bukele, întunerecul, ortodocismul, ei au făcut din numele «român» «rob» «țigan.» Fără sëlbatăcia și reutatea ungarilor dl Athanasiad ar fi grec și statul rumânesc ar fi numai o oftare.

²⁾ Toate aceste pentru că nu-l cinstesc Ardealul până la Tisa ligiștil r și pentru-că pe colectanții de milă: Dr. Raț, Lucaciu, îi țin de frêne.

³⁾ Marea luptă s'a început prin niște maculaturi d'ale Ligei, și prin niște mugituri precum sunt cele de față ale dl. Athanasiad; prin chiuituri și bancheturi, colindări prin Europa, și înegrirea Ungurilor,

Sângele nevinovat al lui Hora și Cloșca și vitejia lui Iancu cer răsbunare, și Români cei cu brațele libere și deslegate sunt datori a deslega brațele tuturor Românilor, ca să mătească mai mult hora unirii, pe care nemuritorul Alexandri a cântat-o întâia oară la 1859. ¹⁾

— Un războiu de ginta pentru noi Români era cea mai înaltă politică, cea mai mare faptă națională și cea mai laudabilă acțiune pentru o nație care voeste să trăiască prin ea, a cărei voce să fie ascultată și respectată.

Sunt o sumă de Români în prejurul nostru, în toate părțile, încotro te întorci găsești Români.

Români peste Balcani, Români peste Carpați, și de veacuri întregi și unii și alții nu numai că stau departe de noi și noi de ei, ba încă pare că nici semănăm a rudenie, pare că nu avem toți origina din bătrâni și ilustra noastră mamă comună, Roma! ²⁾

Au tăcut veacurile, dar tăcerea nu poate fi eternă, căci pare a se da semnalul recunoașterii acestei sfinte rudeni, în cari cerculă acel'ăși sânge, are aceleași oase, carne, obiceiuri, aspirațiuni și limbă.

România independința și metropola Românișmului, care voeste independința tuturor Românilor. ³⁾

Limba mai cu seamă este certifi-

Lupta mare constă: din colindarea studenției care de ani de zile nu învață; din bărfăituri naționale d'ale lui Athanasiad, — muncă serioasă nicăiri.

¹⁾ Fraze naționale! Hora și Cloșca n'au fost nevinovați, au ucis, au jăfuit, au aprins sate și orașe. Între noi n'au avut nume. Iancu a ținut cu ungurii; a nebunit pentru-că a lucrat contra libertăților statului. C. A. Rosetti, Bălcescu, Boliac etc. erau filounguri. Eliade și Șaguna ne au vândut ca pe niste capre, rușilor, nemților.

²⁾ Ce treabă aveți cu Roma? Pentru ce nu vă faceți cato'ici, ca să fiți rumâni adevărați, căci Roma a fost și catolică. În starea de astăzi mai semănați a rudeni cu rușii și grecii.

³⁾ Metropola Românișmului deene luminează, știință, artă, cultură, literatură, industrie, tărie etc. națională, nu ne ametească cu rachi, cu fraze, cu stăndarde, cu bărfăituri naționale. Trăim într-o vreme în care un gram de muncă mai mult preț are decât o mare de chiuituri!

catul col mai neperitor al dovediri neamului nostru. Este actul stării civile al filiațiunii române. Și contra acestui certificat mai cu seamă inamicii noștri să năpustesc cu sëlbităcia lor asiatică a ni-l răpi, știind că fără el nu vom mai putea nici-odată începe marele proces al revindicării naționalității Române.

Contra acestei hrăpiri și noi trebuie să ne seculăm a o nimici, și a ne impune lor cum am știut a ne împreună tot-deauna. *Toate preocupările acestor răi vecini a fost și sunt a răpi limba Românilor și maghiarismul este triumfător.* ¹⁾

Sunt ani îndelungați, de când sistema persecuțiilor prin școli continuă fără nici o sfială, de când presa română nu mai poate vorbi de ale Românilor, fără să nu'și ia aspre pedepse. Pe lângă multe alte procese scandaloase și vexatorii din partea Ungurilor, nu se poate uita ușor recentul proces făcut ilustrului și valorosului cetățan și marele general Doda la Caransebeș. ²⁾

Cu un cuvânt pe pământul lui Traian și al urmașilor săi azi nu mai are nimeni voe a vorbi și cugeta Românește, fără a nu fi ucis de Unguri. ³⁾ Nu are dreptul la viață pe acest pământ al libertăților străbune, de cât Maghiarismul. Uu exemplu recent de tot, d'o sëlbităci procedare de maghiarisare. găsim în jurnalul Timpul din Bueurești, din 25 Decembrie 1890, sub titlul de Germanii în Ungaria, copiat după jurnalele din Berlin.

În anul 1869, zice Timpul, mai era în Ungaria 1232 școli populare curat germane.

¹⁾ Avem preste 3000 de școli naționale; avem mai multe școli decât regatul rumânesc. Limba de prelegere e cea rumână. Autonomia bisericilor e neatârnată, limba în școală și biserică este rumânească. Bisericile rumânești au 200.000 floreni ajutor anual din visteria statului unguresc. Oare România ne sëlbitică, cultă și liberă cât ajutor anual împărțește turcilor, catolicilor? Limba rumână în biserică s'a introdus prima oară prin porunca principelui Rákóczy. Atunci dl. Athanasiad era grec, și mitropolitul Bueureștilor a protestat în contra acestui fapt național rumânesc.

²⁾ Presa ni este liberă. Acela care păcătuiește contra legilor de lege va fi pedepsit.

³⁾ Bărfăituri Athanasiade; prostii sufalcate.

Astăzi acest număr a scăzut la 668 pentru o populație de 1,600,000 locuitori germani. Dar și aceste 668 școli nu sunt germane, ci maghiaro-germane, de oare ce a treia parte din timpul școlilor este răpit cu studiul silit al limbii maghiare. Resultatul acestui fel de instrucție este, că elevii nu se pot cultiva în de ajuns nici într'o limbă nici în altă. Toate încercările orașelor germane d'ași înființa școli noi cu cheltuiala lor au fost refuzate. Despre universități nici nu mai este vorba. Cele două universități de la Pesta și de la Cluj sunt înștitute curat maghiare, din cari ori-ce învățământ german este eliminat.¹⁾

Maghiarii însă nu se multumesc cu atât.

După un proiect ce s'a prezentat dietei, în viitor toate comunele vor fi îndatorate a înființa asile de copii maghiare, în care va trebui să se trimită ori-ce copil în etate de la 3—6 ani, dacă părinții nu vor putea să justifice că copilul se împărtășește acasă, sau alt undeva, de o supraveghere permanentă. Scopul acestei măsuri este a maghiarisa copii din cea mai fragetă vârstă.

E probabil, adaugă jurnalul din Berlin, că lupta dintre diferitele naționalități ale Ungariei se va încinge pe viitor în întregul Stat Ungar cu o violență și mai mare; căci majoritatea populațiunii unui Stat modern, nu poate fi multă vreme, apăsată de către minoritate nici mai ales nu i-se poate răpi limba obiceiurile și cultura.²⁾

¹⁾ Mult ne mirăm cum nu prinde mai tari rădăcini germanismul în statul rumânesc. Dacă-l doara inima pentru acest învățământ, statul rumânesc în loc de școli rumânești înființeze școli germane *Die Athanasiade!* Nu fi chiar orb și nebul! Ungaria e stat unguresc, națiunea, instituțiunile sunt ungurești. Ar trebui spânzurat rumânul dacă în statul rumânesc în loc de școli rumânești ar înființa temple pentru cultură streină. Așa și ungurii.

²⁾ Să vorbește despre maghiarizare cu forța de 30 de ani și în toată Ungaria nu se află încă un rumânaș maghiarizat. Apoi dacă așa se vor petrece treburile maghiarizării, în 30 de ani vom pierde câte un rumân, apoi atunci vița rumână p'acest pământ numai preste trei milioane de ani va peri. Atât timp n'a viețuit nici un popor în lume.

Aceste desvéliri ale jurnalului german privesc pe toate populațiile din Ungaria și de străine de Unguri, dar mai cu samă pe Românii cari sunt de *'tot superiori la număr pe lângă Unguri*, și în contra îndrăneala escepțională Ungurească este pornită.¹⁾

Ea toate aceste măsuri de moarte ale Ungurilor, toți tac, stau cu mâinile în posunar, ne zicând nimica.

Lumea a făcut răsboaie religioase cesiuni de diverse persecuțiuni, aducând ca exemple pe Ebreii din diferite State ca victime.²⁾

Astăzi chiar Marea Engliteră voeste să impue Marei-Rusii o linie de conduită relativ la Ebreii-Ruși.

Dar când naționalitatea unui popor îi este răpită, să nu se ridice nici o voce pentru apărarea ei?!..

*De ce tace regele Ungariei? ...*³⁾

Nu crede el că trebuie să fie egal părinte pentru toate naționalitățile, cari i a dat puterea de a le fi rege?!..⁴⁾

De ce oare, când se strivesc naționalitățile, nu se scandalizează protectorii civilizațiunii? Să fie oare religia mai mare ca naționalitatea, nu i-se dă preferință?!.

Dacă naționalitățile nu însemnează nimica, atunci, amorul de patrie și cuvântul patriotism sunt niște lucruri deșerte!.. Și dacă ar fi astfel, atunci de ce atâtea răsboaie, cari consumă atâta

¹⁾ Rumâni suntem în regatul unguresc 2.500.000, ungurii sunt preste 8.000.000. După calcularea bărbăților cu stândardele lui Mihai viteazul, doi rumâni fac opt unguri și jumătate.

²⁾ În statul rumânesc 700.000 de jidovi robi, fără drepturi. *Die Athanasiade!* Predici apă și bei vin; vorbești despre libertăți și ții în lanțuri 700.000 de oameni. Pretinzi de la ungurii selbatici (!) umanitate, nu vezi grinda neumanității în ochii românilor culți! Noi din regatul unguresc avem drepturi omenești, suntem egal îndreptățiți — jidovii, regatului rumânesc — sunt sclavi!

³⁾ De ce tace regele României la vederea jidovilor încătușați?

⁴⁾ Ba crede! Credem și noi, că regele României încă se ține de egal părinte pentru toți, — una însă nu e de crezut, că dl. Athanasiad să aibă minte de un gram, pretinzând ca regele dintr'un stat constituțional să dicteze porunci.

sânge omenesc, și atâta bani pentru apărarea de teritorii, independență, lege și naționalitate?

Religia ori patriotismul nu pot trăi de cât împreună, ambele es din sentimentul amorului pentru bine și frumos, un ideal și aceeași pocsie simte omul în sufletul său pentru ambele.

La noi, Românii, Biserica, unde se cultivă religia, și școala; unde se cultivă limba și patriotismul, tot-dea-una au fost una și aceeași. În timpuri de restriști politice, când școalele nu-și puteau exercita libertatea lor, tindele Bisericilor tot-dea-una erau transformate în școli, cari egalmente protegia religia și cultura Românismului. ¹⁾

Dacă la strigătul dureros al pierzerei naționalităților nimeni nu se ridică a împedica pe apăsători, atunci *cei apăsați*

¹⁾ Mai încet cu *biserica* voastră, care v'a grezizat, slavizat; v'a sters limba, obiceiurile, datinile naționale. Românismul nu avea loc în acea biserică! Ați fost greci și ruși — noi am făcut din voi ru-mâni cu faclia aprinsă în Roma prin spriginul un-gurilor selbatici!

să se ridice, — atunci Românii liberi toți cu unul singur să se scoale a apăra drepturile fraților lor Români de sub coroana regelui Ungariei, care nu are destulă putere să apere El contra sugrumătorilor lor. ¹⁾

Trebuie dară a nu mai adăsta de la nimeni, ci numai prin noi să lucrăm, și să încuragiem veri-ce încercare de emancipare generală națională; căci Ungurii de la 1869 nu numai că sunt aceeași azi, ba chiar mai îndrăsneți și mai nesocotiți ca ori-când.

(Finea va urma.)

¹⁾ Dl. Athanasiad, în numele libertății, omul cel cult și plin de umanitate, ne îndeamnă la selbătăcii; ne îndeasă furcă și coasă în mână; ne dă sfat la ucideri și aprinderi, la detronizări. Dacă am fi devinși? Ce s'ar alege din regatul rumănesc și din noi pierzându-ne lupta față cu o armată de 2 milioane? Ni rușine că se află într'un stat liber oameni precum este Athanasiad! Aflându-se d'acești ticăloși, nihilisti mari la gură, puțin la ispravă, într'un stat independența tronului și libertatea acelu stat nu sunt asigurate. Suntem loiali și simțim un dispreț nespu față de cei ce ne îndeamnă la antidinasticism!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

FETELE DIN HÁROMSZÉK (TREISCAUNE).

(Novelă.)

— De Maurițiu Jókai. —

(Fine.)

Unuia dintre boeri înșă îi vine în minte că ce bine ș'ar petrece ei dacă ar avea o fată pe gustul lor între dinșii.

— Acea-i cea mai puțin, zisă un tinăr dintre ei, dacă fișcăiesc numai una, o sută vin după mine.

— Ei !da! vin dară niște mamite bătrine cum e bună-oară și cea cu sticla de vinars de colo, dar adă-ne noauă o fată de sēcui dacă ți-i dragă lumea.

— Și doar nu pot aduce? strigă tinărul beat, trântindu-și cilindrul mai lung de un jumătate de cot, pre masă. Aici o sută de galbini, cine se rămășește?

Iosif nu se putu să nu se amestece.

— Bine-o fi dacă vei băga de samă, căci ușor poți căpeta impunsături de cuțit.

Boeriul îl privi cu dispreț și în loc de răspuns îi adie pērul din dērept înainte așa că acela îi acoperi fața.

Iosif își ordină eară pērul cu sânge rece și pareă că nice semne de mânie.

Boerul aruncă înșă pre masa 100 galbini la cari altul mai adausē o sută și remășagul fiind gata cel dintâi se porni cu fuga printre șetre strigând și hopăind de credeai că ș'a perdut mintea.

Ceialtați, diupreună cu Iosif au rămas la masă afară de cel ce s'a rămasit care eșind afară se uita după tiner și cu ton puternic încunoștiința pre cei dela masă despre starea lucrului.

— Aha! acolo e o fată lângă fântâna săritoare. Iovu se furișază la spatele ei. Ce drac, nu-l obsearvă. Grij. Aha — uite — i-a prins ambe mânele înbrațișându-o; fata nu se poate apară. Mare drac e Iovu acesta. Acum am perdut suta. Barem de nu m'aș fi rămasit.

Cu acestea scărpinându-se după ureche renturnă și el la masă.

Iovu însă luând fata pre sus, fugi cu ea cătră șatră, cum fuge lupul cu prada 'n dinți. Fata striga, oamenii, măraiau, că eprea urit lucru a răpi fete nevinovate din mijlocul târgului ziua pe amez, dar nime nu avea gust să-ș espue capul propriu câtorva lovituri.

Boerul ajunsă deci nebântuit până la șatră unde intră cu o singură săritură salutat fiind de vivatele celor alaiți cari goliră păharere în sănătatea lui, biata fată însă nu putea scăpa din ghiarele țapine a aceuia.

Dar Iosif toată puterea și-o perdu vėzind fata care a căzut în mână lor. Era Rosalia lui, Rosalia lui cea frumoasă și adorată.

În momentul prim sta ca înlemnit, privind înaintea lui, dar în al doilea intru atâta lovi cu pumnul în masă, cât toate sticlele și păharere începură aljuca pre ea.

— Donnerwetter!

Boerii se uitau uimiți la el!

— Cei cu tine fãrtate?

Kreuz-Donnerwetter! strigă acela și acum lovi cu ambi pumnii pre masă — lăsați numai decăt fata!

— Doară nu? il batjocoreau boerii, — și oare pentru-ce?

— Pentru-că aceea e mireasa mea!

— Ha, ha, ha! începură atunci cu toții a ride. Cu atât mai bine. Să 'l învėtăm pre prostul acesta dreptul primului sărut. Noi suntem boeri! dar Rosalia iș înturnă repede capul așa că buzere boerului numai bucelele i-le atinsă.

— Tyhii! erupsă acum tinerul sas ca un urs rãnit, și nimicindu-se în el toată paciința de creștin și morar, iș adusă aminte că oarecând în Wittenberga nu era crășmă din care el se nu fi scos pre toți ceialați oaspeți afară și luând cu o mână masa cea grea de stjar de un capet, o răsturnă cu tot ce era pre dinsa, și strinsă pre cei ce ședeau după ea cătră pãrete, apoi punând umerul îi pressă bine între scânduri, cu mână liberă luă apoi scaunul pre care șezusă și ce nu era după masă din trupul celor 5 boeri, mâni, cap, umeri, începu a-le lovi și plesni fără milă cu scaunul, concrezând soțului seu să elibere pre Rosalia și să o ducă întrun colț.

Acum toată liniștea era nimicită, românii săreau de o parte întru apãrea boerilor, șecui de ceecalaltă partestau prelângă Iosif.

— Lângă mine, cui iș drag! lângă mine cui îi plac! striga morariul cu fața aprinsă și luând o measă o pusă într'un colț ear sub ea așeză pre Rosalia ametită, ca să nu i-se întimple ceva și de acolo începu a arunca apoi înimic scaune, picioare de mese și ce numai îi vinea înainte, în urmă luă o laiță lungă cu care mătură pre toți din 'naintea lui.

Bataia era generală, bătăușii și plesnea, se taeau unul pre altul, câte-o dată eșea câte unul cu fața sãngerãndă, cu hainele rupte, și lua ulița de-a lungul urlând până când de afară tot mai mulți, tot mai mulți se adunau în șatră și câți nu au mai avut loc au început a-së bate pre afară, nime nu știea alt ceva decăt că au blamat o fată de șecui pentru care faptă un ficior de sas a bătut pre un boer: și aceasta era destulă causă ca tot orașul să se apuce de cap.

Unul era cu capul spart, altu cu mână ruptă, numai Iosif statea neinvins pre vârful mesei în mijlocul păharer și ulcioarer aruncate spre el, până ce în fine sosește paza orașului, care consta din 24 alabarzi, la fața locului și o voace de stentor provocă mulțimea că ascultând de oamenii legii încete cu bataia.

Partidele bătăușe, deja binișor des-

bătute în urma loviturilor împrumutate, primiră cu bucurie porunca dată descăierându-se de cătră olaltă; *aldermanul* întrebă apoi că ce fu cauza bătăii?

I-au spus că acolo în colț s'au bătut sașii cu boerii de la o fată de sēcui.

Aldermanul mersă acolo; toți erau sub mese numai Iosif sta pre vârful mesei.

— Prindeți-l.

— Veniți numai îngeri cu cap galbîn (alabarzii purtau cușme galbine) strigă Iosif rēdicând laita ruptă de spatele altora; dacă vreți să vă înturnați cu el roșiu!

Alabarzii nu cutezau. Inzēdar îi boldea *aldermanul*, nu prea voeau a primi propunerea lui Iosif.

Atunci eși din mulțime un om bătrîn și zisă:

— L'oi prinde eu!

Era însuș *fürmenderul*; tatăl lui Iosif.

— Ei fārtate; dă în mine, zisă bătrēnul pāșind înaintea lui Iosif. Acesta își scāpă arma și scoborīndu-se de pre masă cazu la picioarele tatălui sēu.

— Puneți 'l în lanțuri, zisă *Weimuth*; Iosif nu sē opusă. — Dar fata unde-i? întreba *Weimuth*.

Iosif i-o arētă. Dīnsa era în genunchi și sē ruga, după un val de mese și scaunele rupte grāmădite pre olaltă.

— Tată zisă Iosif mișcat, numai aceea te rog, fă dreptate fetei!

— Dreptate va căpēta! rēspunsă *Weimuth* cu amar.

* * *

Era chiar ziua vāruițului, fetele ocupate toate: Preste cāteva zile le iesă anul și trēbue să lase totul în curățēnie ca să le pomenească.

Despre bātaia de eri povesteau multe prin oraș, spuneau că sfatul orașului a pornit cercetare mare contra urzitorilor aceleia, și că o fată de sēcui, care fu causă bātāliei încă e prinsă, dar că cine-i nu știeau.

Catița încă în ziua aceea sara par'

că presimțea ceva, voi a povesti puțin cu Rosalia, dar află poarta închisă și lai loviturile ei nu primi rēspuns.

Noaptea îi trecu greu, și a doaua zi în zori de zi sē sculă, stinsă varul în ciubăr și eși în uliță să vārucască, în speranță că acolo va auzi ceva veste.

Auzi ce e drept nu preste mult căci îndată ce au tras clopotele la roratele de demineată și au început a-sē deschide ușile caselor de pre tot locul eșeau scrivoarele cu ciubere și perii de vāruiț, de o dată numai auzim un clopot crepat rēsunând preste oraș care nu l'au ma auzit până atunci și a cārui sunet răgușit anunța că s'a întimpla, ceva lucru mare în oraș.

Pre când ascultau acest sunet îngrozitor, să auzi apropiindu-sē un sunet de doabă pre stradă la deal, de cătră oraș și din depārtare sē vedea o mulțime de oameni înbulzīndundu-sē înainte; în frunte nește ștudenți, de ambe părțile tot feliul de gunoiu din tīrg adunați ca la ceva minune, în mijloc 12 alabarzi în frac lung până la pāmīnt, între dīnșii *syndicusul* cu o față de tot oficioasă cu o legătură de scrisori în mână, după el o fată bājocurită, într'o cămașă până 'n pāmīnt, desculță, în mānile-i legate lumină de ceară aprinsă, pērul blond despletit îi acoperea trupul aproape întreg, pre cap avea o cunună bājocuitoare de pene; în grumaz o funie de paie a cārui capēt îl ținea din drept parcālabul ear în ceealaltă mână învīrtea o mătură lungă.

Catița nu-și credea ochilor, fata astfel bājocurită era: Rosalia.

Când ajunsă proces'unea înaintea casei lui *Weimuth* și *Six*, *syndicusul* sē opri cu fața triumfătoare desfacu hārtia ce ținea în mână și cu voace răgușită ceti cuprinsul aceleia:

În anul și ziua de mai jos, în tribunalul nobil al orașului Brașov s'a judecat:

«Că acea fată blāstāmată — cu numele Rosalia Dankos, — carea cu purtarea s'a desfrēnată sedusă pre fii cetățenilor de omenie ai acestui oraș și pre einștiții domni cari au cercetat tīrgul spre

patimi neoneste, și a produs între ei ceartă sângeroasă, ca nu cumva păcatul să rămâie nepedepsit și esemplul rău să strice tinerimea : să fie pedepsită precum urmează :

«1. îmbrăcată în haină de penitentă, cu părul despletit, cu cunună de pene pe cap și în grumaz cu funie de paie, în mâni cu luminare de ceară aprinsă va fi purtată de cătră parcălab pre toate stradele orașului și la tot colțul de stradă syndicușul îi va ceti judecata ear în decursul acesteia clopotul crepat se va trage neconținut.»

«2. părul i-se va tăia din rătăcină, ne fiind vrednică a purta numele de fată, în decursul cântărilor va sta la ușa bisericeii în genunchi ținând penitenția.»

«3. în piață fiind legată de un stîlp prin parcălab va fi bătută cu mătura publice...»

Oprește-te omule! strigă atunci un glas din mulțime și ca o lupoaică căreia i-au răpit puii, sări prin mulțime — Catița; câțva oameni îi împinsă bine, din capul unui alabard aruncă cilindrul, și înainte de ce s'ar fi recules ca să o oprească ajunsă înaintea syndicușului, punând înaintea ei peria lungă cu care văruișă; ochii îi fulgerau, ear dinții îi crășneau ca la un animal sălbatic.

— Ce vreți! întreabă într'un ton nădușit neștiind nice ca că ce vorbește, — ce voiți?

— Dar tu ce vrei? sări syndicușul, cum cutez a întrerupe pre sêrvul dreptății în cetirea judecării?

— Minți! nu-i judecata senatului aceea, fără voi ați practicat'o la olaltă cu fîrmenderul, căci altcum n'ați fost în stare a ne strica numele. Sum sigură că primariul și senatori nice nu știu nimic de acest lucru, haideți cu mine la primar, el de sigur nu va concede așa blăstemații în oraș.

— Einye! tu femeie nerușinată! strigă Six încerezîndu-se în puterea celor 12 alabarzi, minten te leg coalea lângă eastă-laltă femeie de nimic și...

Nu apucă a fini propusețiunea, căci fata înfuriată prin titula aceasta așa

de țapăn îi îngregnă fața cu peria de văruiț încât precât era mai înainte dl. Six de roșiu la față așa de repede deveni alb ca păretele ear ochii și gura pline de var.

Acesta fu apoi sêmnul dat poporului adunat care de regulă prinde partea celui mai slab; alabarzii cari au sărit întru apărarea syndicușii abea au căpătat câteva lovituri și aruncându-și lăncile o luară la sânătoasa, ceeace nice nu li-o puteai lua în nume de rău, dupăce ei nu căpăta plăta dela oraș ca să bată pre alții ei, ei să capete bătaie dela alții.

Catița sări la Rosalia care îi cazu amețită în brațe perzîndu-și puterea parte de durere parte de rușinea ce o mânca.

— Uitați-vă aicea! strigă Catița rădicând pre umeri fata amețită, a cărui păr atârna până la pămînt! Uitați-vă! Așa tractează cu biete fete de sêcui! așa ne rușineaza fetele! Haideți afară! unde numai este o fată de sêcui, afară din aceasta Sodomă, unde bajocuresc astfel fetele de omenie. Încă astăzi o să părăsim orașul acesta, în minutul acesta, rușine și proștițuție asupra acelei fete de sêcui care va rămânea aicea!

Larma, strigătele percursă tot orașul; în toate stradele vedeai trupe de fete infuriate fugind în ruptul capului și strigând: «afară din Brașov fete de sêcui! părăsim orașul!» Aceasta nu rămăsă fără efect, ordinea se distrusă, nime nu mai putea sta cu ele în vorbă; care ce avea în mână trântea la pămînt și fugea pre stradă armată cu clește de carbuni, cu scocioritoare în foc, cu furcă de fer, puterea armată a orașului era cu mult mai mică decât să fie în stare a potoli revoluția curioasă, și preste câteva oare patru mii adecă 4000 fete de sêcui s'au adunat într'un grup pre piață și de acolo au pornit apoi în grupe regulate cătră porțile orașului; amenințări, rugăminte, promisiuni, toate erau înzedar nice una nu a remas. Pre Rosalia o ducea în mijlocul lor șasă fete pre un pat rădicat pre umeri și strigând: «așa ne-au ucis pre sora noastră.»

În ziua aceea doamnele din Brașov

și-au putut apoi ferbe singure prânzul pre sama cinstitilor lor bărbați.

Prânzul ar fi fost încă cum ar fi fost dar încă cele ce vineau de acuma.

Nu fu destul că au eșit toate fetele dar' le promisera că le vor trimite în schimb bărbații contra lor. Săcuiul cu greu se mânie, dar dacă s'a mâniat odată, apoi cu greu înceată.

Fetele aveau de sine să n'ntelege una tată, alta frate, altele amant; aceștia cu toții s'au aflat ofensați prin casul Rosaliei; dintre cei din Uzon încă și copii de 10 ani luară arma în mână și preste câteva zile numai ce se trezesc Brașovenii, că să apropie de câtră Ține o tabără întreagă de săcui, ear' lucrătorii ce veneau în ruptul capului de pre câmp, aduceau vestea că vin săcui cu foc și sabie aducând în frunte în loc de drapel cununa de pene care fu pusă pre capul Rosaliei și se joară, că au să aprindă Brașovul și să ruinându-l până 'n fundament l'or sămâna cu sare.

Auzind aceasta primariul, care chiar atunci sosi din Sibiu și despre toate acestea nu avea știre, altcum un om foarte de omenie și înțelept, se supără foarte.

Poporul era desperat, căci cu săcuiul nu-i bine a glumi; dar' primariul îi liniștea și le promisă că el singur va eși înaintea săcuiilor și va depărta pericolul ce amenință orașul.

Suindu-se în trăsura lui proprie porni, și din coace de Prăjmar întâlnindu-se cu săcuii îi opri și le spusă că el vine în numele orașului Brașov.

La început nice nu voeau să-l asculte, dar după ce le spusă că el nu fu acasă și din tot lucrul nu știe absolute nimic, au adunat la olaltă bătrînii și Andrei Dankos cu lacrimile în ochi îi povesti casul ficei sale și închie cu ochi schinteetori, zicând, că și va răsuna pentru această mișelie, și cu puterea sa de nobil o să șteargă Brașovul de pre fața pămîntului.

— Nebunia aceea nu o faceți oameni buni! zisă primariul, căci unde voți vinde apoi bucatele voastre și brânză dacă Bra-

șovul nu va mai fi? Mai bine să ne n'păcăm cu binele și cu frumosul; cetățenii nu v'au greșit nimică căci cu fetele au tractat destul de omeneste. Vedeți Dzeu pentru 5 oameni credincioși ar fi mântuit Sodoma ear voi pentru 5 oameni de nimică, voți a nimici Brașovul care are atâta oameni buni și iubitor de maghiari. Eu, fiți liniștiți voi porni cercetare contra făptuitorilor și aceia, cari au abusat de numele senatului în afacerea aceasta, o să-și iec pedeapsa înzécit. Ca însă rușinea pusă pre fata respectivă, să se spale, eu dispun următoarele: Acelaș tiner, care a început bătaia pentru ea, (după ce și-așa se au dragi) fiind și altcum un om de omenie și fiindcă a cerut mâna fetei după cum se cuvine, să o iei de nevastă; tata fiului să fie dator a-i cumpăra moara în care a servit el ca leghin; în locul cununei de pene, las' să selipească cununa de mireasă înpletită din rosă pre fruntea fetei; în aceea biserică unde era să facă penitență să fie cununată prelângă ceremonie mare și cântec de orgoane, nănășitul îl ieu asupra mea și prin stradele prin cari a condus-o syndicușul în haina de bajocură, eu o se-o conduc în trasura mea proprie cu mine în jălț și cu cunună de mireasă pre cap: cetățenii orașului Brașov să fie dători a plăti fetelor simbria de pre anul întreg și să supoarte spesele uspêțului la care dvoastră prin aceasta sunteți cu toții invitați!

Aceasta o aprobă și părintele Ábrahámfalvi și cu mare greu liniștiră poporul și așa din bătaie se face ospăt, poporul care număra mii, în loc de a aprinde casele, au mers în quartir bând în loc de sângele sașilor vinul acelora; Rosalia se căruță cu cunună de mireasă pre cap de-a lungul stradelor, în trăsură cu primariul până ajunsă la biserică unde o primiră brațele mirelui său și preste câteva oare sosiră ca barbat și nevastă în aceeaș șatră unde luptă Iosif cu o săptămână mai înainte așa vitejește pentru mireasa lui, și unde săcuii arătându-și unul altuia scaunle și mescele rupte, cari lo-a aruncat Iosif în spatelo 'altora pen-

tru apărarea Rosaliei, l'au ales cu mare pompă de — *săcu*

Astfel s'au fini întâmplarea pornită spre bătaie, în care aceea e mai frumosă că fie care era fericit. Dnii Weilmuth și Six fiindcă au făcut abus de puterea lor, au fost depuși din oficiu astfel că Six deveni fürmender și Weimuth syndicus.

Numai Catifa — mai târziu fericita soția a lui Ion Dankos — amintea adese cu mare bucurie, că cel puțin ea i-a dat lui Six ce-o fost a lui.

Trad. de I. C. Pap.

CUVINTELE ROMÂNE ÎMPRUMUTATE DE LIMBA MAGHIARĂ.

(Urmare.)

Iszkumpia (Săcuime M. Kiss): *szkompia*: rhus conaria; gerberrinde P. P. B. (Veet Trans. 26.) Ny. Szótár — rom. *scumpie*: rhus cotinus, sumac; gerberbaum, sumach (Cihac, Barcian.)

Izgána (Treiscaune, Vadr.; Ivan Gyórfy) «Mit a gutot giresávaskodol anynyit, te *izgána*» (ett. Treiscaune Vadr. 365), — rom. *izgoană* > sl. v. *izgonu*: expulsio (Edelspacher Nyk. XII. 102.)

Kacsula (ett. Odorheiului Vadr.; I. Gyórfy) — rom. *căciulă*: bonnet, casquette, calotte, mütze, (Cihac, Barcian) < alban *căsuljă* bonnet, casquette. A tractat'o și Edelspacher.

Kacsulja: capră albă cu capul negru (Săcuime, Kriza) — rom. *căciulie*; potite tête, bulbe, pomme (d'une canne etc.), huppe des oiseaux; köpfchen, schopf der vögel, (Cihac, Barcian) < alb *caculj*: huppe des oiseaux.

Kalabálé: sfadă, (Săculme M. Kiss Treiscaune com. Uzon L. Erdélyi) — rom. *calabalic*: bagage, tra in, effets, multitude, tumulte, tapage, rumeur, vacarme (Cihac) < turc. *kalabalik*: multitude, confusion, train, bagage, (v. grec. n. *καλαπαλατι*: disordre, confusion; alb. *kalabalek*: alarme, rebellion, sêrb. eroat. *kalabaluk*: multitude) Cuvîntul *kalabala* comunicat din Baia-Mare (ett. Sătmar) 'l putem ținea ca o variațiune a săcuiescului *kalabálé* care e explicat așa (Nyr. X. 93.): «nemicuri, confusiune, sfadă,

calabalic» aici se refereste și *kalabe* («bătaie, ceartă») din ținutul Háromszék (M. Ny. VI. 333. I. Gyórfy.) Altcum stă lucrul cu forma *kalaba* comunicată din Alföld «cearta cu gălăgie» (Nyr. XIV. 95.) care e variațiunea formei folosită acolo *kajaba*, carea s'a putut forma din verbul *kajabál* (kiábál = strigă). Că provincialismul săcuiesc *kalaba* nu 'l cred a fi de un neam cu *kajaba*, o fac din motive următoare: în Ardeal adecă nu folosese forma *kajabál* ci *kiábál*. Nu-i imposibil că *kalabalé* să fie împrumutat chiar din turcescul original în l. maghiară, dar dacă luăm în considerare estensiunea geografică a vorbei, putem crede cu mult mai bine că e luat din l. română. Schimbarea silabei finale *-ik* în *-é* ne îndrumă la împrumuturile ciuvășene din limba turcească, dar' de sine se 'nțelege nice 'n minte nu ne poate veni că *kalabálé* ar fi a să pune în un rang cu acela, chiar și dacă l'am ținea ca luat din l. turcă. Eu așa cred că vorba *calabalic* e o formă cum sunt bună-oară; *esete-páté*, *handabanda*, *cula-bula*, *csajta-bajta*, *kele-kóla*, așa s'a putut face din: *kala-bálé* și *kala-bála*.

Kálákán (Cian. Mold. Nyr. X. 204) — rom. *călăcan*: sulfat de cuivre, vitriol martial; eisenvitriol (Cihac, Barcian) < grec. nou *καλακάν*.

Kalcon (ett. Brașov Hétfalu Nyr. V. 377. XVI. 526. Paul Király) — rom. *călțun*: chausse, chausette, bas, fustsoeken, halbstiefel, schuh (Cihac, Barcian) < lat.

calcor, (*calceo*): v. ital. *calzone* span. *calzon* etc.

Kálík (ett. Braşov. Hétfalu, Bács-falu Nyr. III. 563): *káli* (?) lucru rău d. e. «*Káli leján a, ne menny utána*» (Hétfalu Nyr. XXII. 48.) — rom. *calic*: gueux, misérable, homme estropié, bettler, taugenichts (Cihac, Barcian). Cuvîntul acesta e luat de români din l. slavă v. rus. *kalika*, *kaleka* (elend, fremd), rut. *kalika* (krüppel), pol. *kaleka*; ear slavii îl au din l. turca unde obvine cuvîntul în forma *kalak* a cărui original e persianul *kálak*: diffonné (Cihac, Miklosich.)

Kalugyer (Ciang. Mold. Nyr. X. 203) — rom. *călugăr*: religieux, moine, mōnch (Cihac, Barcian). După părerea lui Cihac acest cuvînt a ajuns în l. română din grec nou *καλυγερος*, eu aflui de mai consult a fi luat din slăvism: v. sl. v. *calugeră*: mōnch, bulg. *kaludjer*; rus. *kalogeră*.

Kámota (ett. Braşov Hétfalu Nyr. XVI. 526; Tatrang Nyr. II. 477; *kámata* ett. Háromszék Nyén (sat ciangäese) L. Erdélyi) — rom. *camătă*: intérêt, usure; zinsen, interessen (Cihac, Barcian.) Aceasta o aminteşte şi Edelspacher (Nyk. XII. 102.) Cuvîntul de obşte *kamat* îl avem din slavism; ear forma ciang. *kámota* e împrumut deosăbit. Cuvîntul rom. cu greu cred să fie luat din grec n. după cum crede Cihac, ci mai bine din slavă (v. sêrb. croat. rut. *kamata*.) Pre lângă împrumutul din limba română vorbeşte şi estensiunea geografică a vorbei şi á lung din silaba primă care prea ușor s'a putut forma din silaba primă a cuvîntului *camătă*.

Kapica (v. la Edelspacher din dicționarul lui Ballagi) — rom. *căpiță*, *copiță*: petit tas, petite meule de foin; das häufchen heu (Cihac, Barcian.) După Edelspacher: «formă maghiară ne arată așa o formă, din care nu putem trage deducțiuni cu privire la împrumutare.» (Nyk. XII. 102.) adecă cu privire la aceea, că cuvîntul luat e de-a dreptul dela slavi ori dela români? Aceasta e drept. Miklosich citează ce e drept forme slave în «Lexicon palaeoslovenicum» căror le-ar putea corăspunde maghiarul *kapica* (pol.

kopica, boh. *kopice*, usl. *kopica*) dar dacă cuvîntul în faptă trăește prin țîntutul Kapnic-băii, atunci e cu mult mai probabil că dela români s'a împrumutat. Deja Cz. F. ne-a îndrumat foarte frumos la aceasta că cuv. *kapica* e în legătura cu *kapac*; — ce se țîne de cest din urmă, nu 'ncepe îndoială că e luat din slăvime (v. boh. *kopec*, usl. *kupec*, sêrb. croat. *kupac*). (Partea asta era deja culeasă, când am înștiințare că căpătat 'prin Ida-mare ett Clujului mai zic și: *kapyica*.)

Kapsin (ett. Braşov. Hétfalu Paul Király) *kapsa* (?) (M. Ny. V. 347.) — rom. *căpciun*, *căpsună*; die grosse felderbeere, riesenerdbeere (Bărcian)

Káptyil (ett. Brassó Hétfalu Paul Király) — rom. *capchi*: étourdi, fou, quinteux, a qui la tête tourne; schwindelig, verrückt (despre oi); *oaié capchie*; das drehkranke schaf (Barcian). Cuvîntul maghiar e luat din l. română pre cum ne arată l final și încă din o formă articulată. Cu privire la trecerea rom. *c* (*chi*): în ung. *ty* (*tyi*) vezi la articolul: *entyinál* (Nyr. XXII. 436.)

Karuca (Nysz. Nyr. XIII. 238. Têrnava mică com. Szőkefalva Nyr. XIV. 47. Ciang. Mold. Nyr. X. 153. 203.) — rom. *cărută* (Ciang. Mold. Nyr. X. 203) der leuchte wagen (Barcian), diminutivul vorbei: *car*: (= lat. *carrus*, *carrum*) v. *carrozza*, span. *carroza*, port. *caroga*, prov. *carros*, fr. *carosse* (Cihac.)

Kaskavál (Hétfalu, Zajzon, Nyr. III. 327.) — rom. *cașcaval*: une sorte de fromage; laibkässe (Cihac, Barcian) < ture *kaskaval*: sorte de fromage: eine art käse (zenker) (Prin ett. Odorhei și Háromszék și în forma *káskáválé*.)

Katucs (Ctt. Sätmar Nyr. VII. 283) — rom. *cătușă* plur. *cătuși*: entraves. menottes, fers, chaine; fesseln, ketten, hand-eisen (Cihac, Barcian.)

Kecel (Săcuime Tsz. I. Győrffy) — rom. *cățel*: petit chien; hündchen (Cihac, Barcian) = lat. **catellus*; v. ital. *catello*. Compararea o aflăm și la Budenz (Nyk. X. 120) și Edelspacher (Nyr. XII. 103.)

Kertica, *kertice* (ett. Treiscaune Uzon, L. Erdélyi, ett. Braşov Tatrang Nyr. II. 477.) — rom. *cărțiță*: talpă, ta-

upe ; spitzmaus (Cihac, Barcian.) Aceasta o aflăm și la Edelspacher (Nyk. XII. 103) care adaugă încă : «În înțeles transpus v. magh. *egér* : umflătură asemenea șoarecelui» V. M. T. Sz. *egér* : îmflătură care se face la gâtul vitelor din sete (ett. Somogy Nyr. XII. 186. ett. Győr Bőny Nyr. XVI. 85, ett. Heves, Névtelen 1840 ; ett. Torontal Szaján Kálmány.vezi : Szegeđ népe II. 160 ; L. Kálmány ; Săcuime M. Kiss.) Mai departe multe animele tot cu aceasta noțiune : *béka*, (broască) : 1. îmflătură la vitele cornute sub limbă (Săcuime — M. Kiss.) 2. la genunchele calului (Heves m. Névtelen 1840) — *pók* tot aceași (Săcuime Tsz.) etc. — Franceseul *taupe* (= lat. *talpa*) încă însemnează ceva îmflătură (speckgeschwuls.) Cuvîntul *cârțiță* a ajuns în l. română din slăvime v. bulg. *crătica*, sêrb *krtica*, rut. *kertvca*, *krytyca* (diminutivul cuvîntului *crătă* «maulwurf.»)

Ketrán, ketrány : 1. cătran (Sighișoara Nyr. IX. 44. Săcuime M. Kiss.) 2. lemniță de aprins (ett. Brașov Hétfalu Paul Király, Tatrang Nyr. II, 477. Zajzon Nyr. III. 224. 327.) rom. *cătran* : goudron, bitume ; bile, fiel, poison ; theer, pech ; galle, gift (Cihac, Barcian.) Comparare aflăm și la Edelspacher (Nyk. XII. 103.) Forma magh. *kátrány* sau a ajuns

dela slavi direct la noi, sau cu mijlociro (sêrb. *katran.*) Formele sêcuești *ketrán* *ketrány* ne îndrumă la limba română ca împrumutătoare. Că noțiunea de «apringioară» în care limbă a căpătat-o, nu știu ; dicționarele române nu o cunosc dar se poate că în limba poporului există în faptă.

Kilinta (ett. Treiscaune M. Kiss ; *kelentu* ett. Ciuc Mny. VI. 373 ; Mih. Kiss, I. Györffy *kerenta* Săcuime Tsz. *krinta* Marosszék I. Györffy) : — rom. *crintă* : clisse, jatte à fromage, käsemulde (Cihac, Barcian.)

Kircsej (ett. Brașov Hétfalu Nyr. XXI. 528 ; Paul Király) — rom. *cârcel* : crampon, crochet ; klammer, kloben, ranke (Cihac, Barcian.) Cuvînt de origine slavă v. usl. croat. *kercalo* sêrb. *krcalo* : cheville pour joindre la charrue.

Kirlán (Săcuime L. Kőváry 1842 ; Vadr. Marosszék ; ett. Cojocna Nagy-Ida Bodor Ákos ; *kerlán* ett. Brașov Hétfalu Paul Király ; *kerlány* Săcuimea Tsz.) rom. *cârlan* : agneau châtre, poulain ; das zweijährige lamm (Cihac, Barcian.) Asemănarea o aflăm și la Edelspacher (Nyk. 103.) Cihac crede că cuv. *cârlan* ar fi maghiarism în limba română.

Dr. Iosif Sinnyei.

CONTELE ȘTEFAN SZÉCHENYI.

(Biografie.)

A fost un om cu mult mai mare, un patriot și scriitor cu mult mai mare decât să-i pot desemna chipul uriaș pre paginile acestei reviste și să-i pot face o aprețiare destul de detaliată. Națiunea maghiară multămitoare desbrăcată acum de preocuparea ce o cuprinsă față de acest conducător al ei credincios și nobil ; îl cunoaște bine, cu tot dreptul putem zice despre el eu aceea ce găsim scris pre crucea restauratorului bisericei lui St. Pavel din Londra : cauți suvenirii ! caută împrejur. Ce aflăm solid și vital, în pat-

ria noastră e cea mai mare parte opera lui Széchenyi. Dar la acest loc mă voiu ocupa cu el numai ca scriitor.

Contele Ștefan Széchenyi carele fu chiar și după asertiunea contrariilor lui «cel mai mare maghiar», s'a născut la 21-Septembre 1791. în Viena ca cel mai tânăr fiu a lui contele Francisc Széchenyi apostolul însuflețit al științelor și naționalității, fundătorul museului național mort la 13 Decembre 1820 și a contesei Festetich sora contelui renăscut George Festetich de Keszthely. Din împrunarea

acestor două suflete și trupuri, a născut un nobil maghiar ca contele *Șt. Széchenyi*. Eșind de sub mânelo îngrijitoare a educatorilor își petrecu tinerățile la miliție și în străinătate, parte în resbelele contra lui Napoleon și cu toate că s'a disputat mult în cercul amicilor de un acord cu dînsul, asupra stărilor patriei sale îmbrăcate în colori negre; cu toate că a cetit și s'a pregătit mult; și arăta numai puțin semn intern al iubirei față de patrie și știință; aparținea însă în științele strategice și în cavaleriști între cei mai de frunte. Luă parte în mai multe atacuri din lupta contra lui Napoleon între anii 1809—1815 și fu decorat cu mai multe orduri ca militar brav și căpitan al unei companie de călăreți. După resbelul frances a călătorit mult adunând esperințe abundante. În călătoriile sale îi fu multă vreme soț și amic nedespărțiver baronul *Nicolau Wesselényi*. Fiind în patria sa mai puțin cunoscut, nimic nu fu mai frapant decât pășirea primă a contelui *Șt. Széchenyi* în sala dietei din Pojon. Să redică un magnat până atunci cunoscut numai în petreceri și la miliție îmbrăcat în uniformă sa militară și prima sa vorbire ținută în limba patriei printre ceilalți domni ce disertau latinește nu zisă mai mult decât că el din averea lui proprie 60,000 fl. dăruiește fondului societății științifice maghiare înființendă. Întrebându-l amicii că din ce va trăi dacă și donează tot venitul unui an? răspunsă: *«nn an de zile mă vor ținea pre mine amici»*

Din minutul acesta *Șt. Széchenyi* carele fu în 1833. comisar regesc la lucrările de regulare aquatica a porții de fer, în 1845 exelenția și consiliar gubernial, ajunsă la a. 1848 ministru de comunicațiune, ne mai încetând a lucra mereu spre binele patriei. Redicarea țarei ungurești, prea mărirea națiunei sale carea a trăit în spiritul său încă din frageda-i copilărie; îi pune pentru prima dată peana 'n mână punându-i ca lucru de căpetenie, prolânga fundarea mai multor reuniuni salutare, a produce prin cărțile sale o ferbere binefăcătoare, o revoluțiune străformătoare pre terenul ideilor, spiritului și instituțiunilor

comunc. întreprinderilor materiale și spirituale, economiă, comerț, industriă, comunicațiune, limbă și știință. Mai dintâi se pare a-și fi îndreptat atențiunea asupra dresării cailor, voind ca cu ocaziunei fugiei de cai aranjând la Budapesta să adune pre domnii mari în inima țarei ungurești formând un centru în focalar național spre schimbarea de idei. A desvoltat cea mai mare activitate și în afacerea înființării academiei fiind ales la a. 1830 de vicepreședinte al aceleia în care oficiu fu reales și reîntărit până la anul 1848. Când își edă vestitul seu op sub titula *«Hitel»* (pre la a. 1830.) în toată Ungaria nu era scriitor mai cetit decât dînsul. Ba începând din acel an succesive serlea în fiecare an când un op întreg când câte o broșură, abstragând dela mulțimea de articlii ce a scris prin ziure dintre cari cele mai multe sunt adunate în jurnalul *«Jelenkor»* Toate aceste opuri ale sale cari urmau succesive în șir logic, întreprinderile sale bine cumpănite și nepripite, consonătoare întru tot-dea-una cu împrejurările și posibilitățile, erau esplicătorii sprijinatorii și advocații cari străluceau de vialitate, humor și gândiri frapante, originale și strălucite. Precum era de falnic în vorbire, așa măiestroasă-i era și peana. Vorbirile ce le ținea la masa verde și opurile literare unul fiecare erau mijloacele și espresiunea puternice a lunei spirituale a contelui; campane deșteptătoare a națiunei dormitândă ear mai târziu călăuzii înțelepții ai națiunei deșteptate, concentratorii și straformatorii ideilor de progresare divergente.

Când funda contele *Șt. Széchenyi* academia maghiară, și vorbi ungurește în casa magnaților: vorbea cam slab ungurește; cu câțiva ani mai târziu însă putem afla în primelo sale încercari literare (deși nu o limbă așa curată și o formă atât de estetică cum ne presintă d. e. *Kölcsey*, aceea putere particulară și isteată. Acel caracter adevărat maghiar care redicându-se la grad mai înalt în *«Hitel»* trasă cu sine națiunea ce urma stindardului cu un farmec ne mai pomonit. Opurile sunt de regulă neregulate, strălucite și încăl

zite de razele capacității mare, presarat fiind printre ideile practice a agitatorului precugetat și cu planuri bine alcătuite în multe locuri însuflețirea patriotică sau florile cele mai frumoase a 'unoi melancolié dulce și poezie visătoare. Ideile par' la prima privire împrăștiate, dar după o scrutare mai minuțioasă și privirea întregului, putem afla în acelea un nex mai înalt și logica cea mai strictă și cea mai puternică. Nu-și câștigă publicul dela inimă ci cu mintea, nu răpit de cerul înfocat a fantasiei sau pătruns de simțăminte, ci plin de convingere și în cele mai multe cazuri petrecând. Modul ce disputa era plin de humor, de multe ori amar și negingăș, tot-dea-una aspru și nimerit. Causăsele nu is mari ci foarte mari: dialectică și artistică. Modu-i de scriere e diferit de a celorlalți scriitori maghiari, ba și de scriitorii mari din străinătate, fiind foarte greu de imitat; e plină de deducțiuni, aberățiuni, notiție, escesiuni sanguinice, cari însă esaminate mai profund toate s'în una de alta formând un lanț neîntrerupt logic care îi percurge întreagă viața sa de scriitor. Alcătuește perioade lungi cari ne-ar obosi mult, dacă nu ar fi presărate cu glume potrivite, satiră împungetoare și de petrecere, a căror mușcătură înveninată e iarăș înduleită cu poezia cea mai înfocată a iubirei de patrie și durerei patriotice cea mai caldă. Aceste proprietăți l'au făcut pre Széchenyi, care la noi e fondatorul literaturii politice și în opurile sale ultime, prorocul inspirat de vederea în viitor, de cel mai cetit scriitor. Opurile lui deși din punctul de vedere a limbei și regularității stau departe de punctul elicității, au câștigat cel mai mare teritoriu dintre toate produsele literaturii maghiare, și va rămânea cel mai cetit scriitor până va trăi vreun maghiar și până în Buda va mai sta piatră pre piatră.

Contele Ștefan Széchenyi, când la anul 1848 starea lucrului în patrie au luat un mors de atare natură, căreia el în tot ținutul s'a opus vezînd pericelul ce sta înainte, părăsește chilia ministerială în chilia spitalului. Spiritul lui mare sa

sdruncinat foarte, dar îngerul păzitor a patriei ne șoptește în ore care speranța, că spiritul maro din nou o să se rîdice și să va delecta în mulțămirea națiunii maghiare carea adesă nu a priceput nisuințele-i nobile.

Contele Ștefan Széchenyi era un om de statură mijlocie, nu era athletic dar avea o figura proporționată, gracilă, om puternic, o mână arsa de soare (fiind că nu purta mănuși) era mai mult musculos decât bine ținut dar nu era slab, față brunetă și fruntea lată încrețită carea nu o putem numi frumoasă dar era simpatică și era după diferitele pasiuni când drăgălaşă când impunetoare de respect. Pre față-i puteam ceti tot-dea-una mișcare și luptă, reoglundarea neliniștită și schimbătoare a impresiunilor și simțurilor predominante. Chiar pentru aceasta a o descriere e absolute imposibil, căci sprincenele-i dese împreunate aproape ia olaltă nu ne reoglindează nice pre de parte adevărata espresiune a faței lui Széchenyi. Cine ar putea reproduce oare întreagă lumea ideală a acestei față vială, plină de espresiune, când plină de sarcasm când maiestetice; viața-i abundantă spirituală și căutătura ochilor lui suri-întunecați aprigă, scrutătoare și indigetoare la o cunoaștere bună de oameni? Partea superioară a frunții era rotundă, lată și trada la prima vedere capacitatea ce cuprindea în sine; aceasta frunte lată era încunjurată de nește bucle negre: nasu-i gros și falnic încovoiat; gura ceva mai largă decât cele mijlocii ascundea la margini un suris sarcastic și era încunjurată de o musteață neagră tunsă; bărbia tare, osoasă trada voință tare și energie mare. Așa 'l vîzuserăm tot-dea-una în toaletă elegantă, curată, după moda englesă comoadă și de multe ori în una sau alta privință esagerată și bătătoare la ochi, cu pălărie mică cu gardini late, subsuoară cu tașca-i de piele, murmurând mereu și în adunări umblând în sus și în jos și făcându-ș loc chiar și în decursul vîrbirei sale ca să se poată preumbla, purtând pre față variațiunea infinită a unui sarcasm amar,

a unei expresiuni maiestotice și a unei însuflețiri mare.

Opurile sale sunt:

1. *Lóvakról* (1827); 2. *Hitel* (1830);
3. *Világ* (1831); 4. *Magyar Játékszinről* (1831); 5. *Budapesti hideggyesülethez intézett jelentés* (1833); 6. *Stadium* (Leipzig 1833);
7. *Nehány szó a lóverseny körül* (1834); 8. *Üdvölelde* (1842); 9. *A magyar akademia*

- körül* (1841); 10. *A kelet népe* (1841); 11. *Adó és két garas* (1843); 12. *Magyarország kiváltságos lakosihoz* (1844); 13. *Eszmetöredékek, különösen a Tiszavölgy rendezését illetőleg* (1835); 14. *Balaton gőzhajózás* (1846); 15. *Politikai programtöredék* (1847); 16. *A közlekedés ügy rendezéséről* (1847.)

I. C. Pap.

POESII POPORALE.

I.

Pe uliță p'amêndoauē
 Faceși Mitru casă noauă,
 Cu ferestile 'n afară,
 La fete de șezătoare.
 Toate cinează și torc,
 Numai fica gazdii nu,
 Nice toarce nici cinează,
 Ci plânge și suspinează.
 Tată-sêu din graiu grăiea:
 Ce-ți e ție fica taichi?
 Nice torci, nice cinezi,
 Numai plângi și suspinezi?
 Și fica din graiu grăiea:
 Da cum nu voiu suspina,
 C'am avut un drag drăguț,
 L'am mênat pân la Carêi
 După spămă și bumbac,
 Că haine avui de târcat.
 Dar nu știu cum o umblat,
 Că 'napoi mi-o poroncit,
 Pê tri fire de sêcară:
 Io me 'nsor mândruță 'n țară.
 Dar și eu i-am poroncit,
 P'un firuț de grău curat:
 Însoară-te nu-i bănat!
 Însoară-te tu cu binē,
 Dar să ai gând și de mine.

II.

Frunză verde, frunzuliță
 Avut'am o mândruliță,
 Cu dor mult și cu credință.
 Dar o-am lăsat să mai crească,
 Minte 'n cap să dobêndească.
 Când fu gata de crescut:
 S'o scăpat la măritat.
 — Mărite-sē nu-i bănat.

III.

Trecui valea pē răchită,
 La fata lui Pap Nichită,
 Trecui valea cu 'n palțeu,
 La fata de chișbirēu.

IV.

Cu care fātuță joc,
 Deie Dumnezeu noroc,
 C'amiroasă a busuioc.

V.

De-ar da bunul Dumnezeu
 Să fie codrul birēu,
 Și frunzuța chișbirēu,
 Doară ași trăi și eu.

VI.

Supărată-i nana Floare, ^X
 Că n'are cișme 'n picioare.
 Supărată-i și Mărie,
 Că nici ea n'are rochie.
 De m'a trăi Dumnezeu,
 Io-i lua și viganău.

VII.

Mersă-i sara pe uliță...
 Ieși mândra la vrasniță.
 Sara bună nu dădui,
 Mai mare but i făcui.
 Pași-i un paș pași-i doi,
 Eară me întorc napoi.
 Lele! al tău nume de-ași ști,
 Pe nume eu te ași grăi,
 Numele dar nu ți-l știui...
 Dar îți spun o voarbă bună,
 S'o ieie și alți 'n gură.

VIII.

Busuioc de prin ierugă,
 Nu-ți da fata după slugă,
 Că el așa-i învățat,
 Cu brânca pe după cap,
 Cu gândul la alta 'n sat.
 Săptămâna la livadă,
 Domineca ca să șeadă.

IX.

Al meu drăguț nu-i drăguț,
 Ci e peană și e struț.
 Când se bagă 'ntre fețiori
 Gândești că e struț de flori,
 Când se bagă 'ntra fētuțe
 Gândești că a pantlicuță.

X.

Da 'ntratăta-s de străină,
 Ca și earba de neghină,

Nici acea nu-i străină,
 Că-s mai multe 'n rădăcină,
 Pe marginea de țerină.

XI.

Nu treabă mai mare amar, ^{C. dem.}
 Ca când sue fata 'n car.
 Ruptă-i frunza cea de iearbă,
 Ruptă-i fica dela mamă.
 Ruptu-i mândru busuioc,
 Și fētuța de la joc.

XII.

Păduriță deasă ești ^{imbu}
 Maica mea departe ești.
 Da se știu că te-ași vedea,
 Pădurița o-ași tăiea,
 Și ași veni de te-ași vedea.

XIII.

Nu-mi lega maică capu,
 Cu uritu, cu dracu,
 De-i lega încă mi-l leagă,
 Cu care mie să-mi placă.

XIV.

Cot în fundul blidului,
 Văd umbra urîtului.
 Urîtul nu are leac
 Numai pe scânduri de brad.

XV.

Măi bădiță bădișor,
 Nu-mi trimite atâta dor,
 Ci-mi trimete puținel,
 Și vină și tu cu el.

XVI.

Mânânce-te bade amar, ^{d.}
 Pe podul Sătmarului,

În spatele calului,
Să-ți aduci tu bade aminte,
Că blăstēmul meu nu-i șeagă,
Că-i blăstēm del'ata dragă.

XVII.

Mânânce-te amaru ^{amăr}
Cum te beui din păhar,
C'am gândit că beu pălincă,
Și beui amar și frică.
Și-am gândit că beu oțet,
Și beui amar bugăt.

XVIII.

Câte mândre 'n braț am strêns,
Toate după mine-or plâns,
Câte mândre 'n braț voiu strânge,
Toate după mine-or plânge.

XIX.

Dragu-mi e de cine joc,
Că miroasă a busuioc,
Dragu-mi e cu cine sêr,
Că miroasă a calampêr.

XX.

Supêratu-s Doamne tare,
Că-mi cresc mustețele mare,
Și m'or uri fetele,
M'or iubi nevestele.

XXI.

Rêu s'o visat mēi nepoate ^{d.}
Mândruța mea asta noapte,
Că-i s'o rupt nărama 'n doauē.
Nu i s'o rupt mărâma
Ci i s'o rupt înima,

Că se teme că-oi lăsa;
De ce-i e frică, n'a scăpă!

XXII.

Hop, țup!
Nici la moară n'am să duc,
Nici a casă
Nu rămasē
Nu m'on coș
Cu gura 'n jos,
Și altul cu fundu 'n sus,
Că-i tecior cine l'o pus!

XXIII.

Dragu-mi e de mândra 'naltă,
Căți dă gură peste baltă,
Dară mândra mitutea
Sparge gardul de colea,
Și-ți dă gură cât vei vrea.

XXIV.

Bate-l Doamne omul prost,
Mult me 'ntreabă unde-am fost?
Nu stă să se socotească
Cu cine să se lovească.

XXV.

Câte-mi-o spus mândra mie,
Nu e tintă nici hârtie
Ce să le mai poată scrie;
Nici popă să-le cetească,
Nici birêu să le joiească.

XXVI.

Dă drace cu badea 'n baltă,
De trei ori după olaltă,
Dă drace cu badea 'n têu,
De trei ori cum oi vrea eu.

XXVII.

Mândra mea departe 'n sat,
Têneră te-ai măritat,

N'asteptăși până la toamnă,
Să te 'mbrac eu ca p'o doamnă.

(De pe valea Bărcăului.)

A Pituc.

DECREȘTEREA POPULAȚIUNEI ÎN ROMÂNIA.

Pre lângă toate asigurările dlui Barbu Șt. Delavrancea (precum văzurăm numărul trecut), că țăranul român în statul românesc e vioiu, bine nutrit, sănătos, muncitor, trebuie să constatăm, că populațiunea rumânească scade, decrește, iar streinii se înmulțesc.

«Care este cauza?» întrebă *Funcționarul* (București Nr. 583), și răspunde în următorul mod :

«Lipsa de îngrijire, murdăria, locuința insalubră, lipsa de hrană suficientă, proasta îmbrăcăminte, toate acestea sunt o cauză care provocă maladiile la copii, și nefiind căutați în pripă cu doctor și medicamente se sting din provincie.»

Iată dar încă o piedică la înmulțirea românilor. Femeile române fac mulți copii, dar le dau îngrijire proastă, inferioară ca la cele alte popoare. Populația noastră nu numai nu se mai reînnoiește, dar abia se mai conservă, abia se mai susține. Sunt mulți bătrâni și puțini copii. Bătrânii aduc guvernul bătrâneței inactive. Ideile vechi, lucrurile vechi, și tăgăduirea ori-cărui progres. Ce este bătrân nu este tiner și ce e tiner, nu este bătrân; fie-care este la timpul și la locul său. Civilizația rafinată, deosebierea de tot felul, lăturile otrăvite prin falsificare, viața neregulată, munca preste măsură, neodihna și lenevia fac un rebel crâncen tineretului nostru.

Sub presiunea acestor circumstanțe lupta pentru existență este mai ardentă, mai puternică, și se desvoltă cu mai mare repeziune, produce mai mare șgomot, mai multă energie și cine sunt mai slabi și mai puțini în număr, trebuie să cedeze locul celor mai lipsiți de mijloace dar și mai numeroși.

Moralul la noi foarte restrâns, corupția a trecut ori ce margini; puțin se gândesc la biserică, la Dumnezeu, la fapte bune; iar la rău, cu prisosință. Imoralitatea este o fatalitate care amenință să distrugă populațiunea noastră. Tinerimea nu se căsătorește pentru că nu găsește destulă dotă ca să satisfacă luxul, și apoi, găsește distracție destulă cu femeile altora iar femeile abandonate se dedau la tot felul de rele. Variația aceasta, distruge ori-ce germene sănătos de reproducție.

Ceea ce a fost o dată pentru mica noastră aristocrație care a dispărut din cauză că vlăstarele

ce producea, erau corupte, prin bogățiile ce risipeau, se va întâmpla și pentru poporul întreg.

Deci, și de aci urmează o altă pedică care face ca populația noastră să descrească.

Th. P. Jerebie.

Despre soartea preoției sătești tot în acel jurnal cetin :

«Dacă există pe lume o soartea mai blăstămată, mai rea și mai desprețuită lăsată în valurile lumii, e soartea preoților sătești.»

Ne prinde groaza: reproducând acest articol, mâni-poimâni va veni dl. Th. P. Jerebie și ne va acusa că noi băjocorim poporul românesc; ca vânduți și ca renegați hulim tot ce este românesc.

Jerebie nu stă singurel cu părerea sa. Deputatul Cuza în camera română a constatat decreșterea populațiunei române.

D. Tache Ionescu, ministrul cultelor răspunzând dlui Cuza la interpelarea acestuia asupra decreșterii populației creștine, zice că cifrele dlui Cuza nu sunt tocmai exacte. În 5 ani populația a crescut cu 67.000 suflete. Această creștere e insuficientă și e încă și mai insuficientă față de creșterea populației evreiești. Natalitatea proporțională în România e în rândul întâi din statele Europei. Însă mortalitatea copiilor e excesivă. *Causele sunt multiple: reaua îngrijire, reaua stare a orașelor și alcoolismul e una din cauze.*

Așa-dară în Țara-rumânească semănța rumânească nu se sporește. Din aceasta stare miserabilă ar urma, ca cauzele decreșterii să se delătoreze, starea țăranului să se îmbunătățească.

Populațiunea în România după 6 milioane în 5 ani a crescut cu 67.000 suflete streine, rumânii au scăzut. La noi în Ungaria după 2 milioane și jumătate

de rumâni în 10 ani rumânimea s'a sporit cu o 100 mii suflete, adevărat rumânești. Așa-dară noi cei subjugăți, cei maltratați de unguri ne sporim; cei liberi, cei frumoși și avuți decese, să împuținesc.

Care să fiă cauza?

La noi pentru pruncii de 3—6 ani există asile de copii, pentru cei 6—15 ani școli în toate satele; alcoolismul n'a prins rădăcini; moralul e respectat, hrana e corespunzătoare, legile sanitare sunt executate. La noi rumânul e sănătos, zdravăn, bine nutrit; femea e curată, locuința sănătoasă, așa-dară noi ne putem spori. Avem un necaz: nu înaintăm spiritualmente într'un mod îndestulitor, pentru-că facem o politică mare; cu mic cu mare polizăm.

Statul rumânesc încă e lovit de asta boală. Duce o politică mare, și cheltuiește bani mulți. Ne ajută și pe noi și pe toți rumânii din lume. Prea mulți viței streini la o vacă; vițelul propriu moare de foame.

Am dori ca statul rumânesc mai

nainte de toate să se întărească, căci cel tare și avut poate ajuta și pe alții. Ar trebui să fim moderați, să lucrăm cu înțelepțiune. Mult ne temem: sugând atâta la o vacă, ea va săca, și noi cu toții vom fi hitioani. Statul rumânesc ne dă pe an peste un milion de franci, — acești bani sunt aruncați în apă, sunt mâncați de niște oameni lacomi, cari nici când nu se vor sătura. Dee-ne 10 milioane, sporul tot atâta. Astă sumă ar fi bine primită de țaranul statului rumânesc.

Ce să va alege din statul rumânesc, dacă vița română în el se va stânge și streinul se va spori? Și cei orbi cred că prigonind pre streini răul va fi delaturat. Prigonind streinii, populațiunea statului rumânesc va scăde într'un mod bătător la ochi, vița română pentru aceea nu va înflori. Va înflori dacă va fi bine cultivată, găzduită. Poporul nu se 'ngrășă cu politică mare, cu frase, cu fală goală, ci cu carne; nu se încălzește cu chepeneagurile eroilor din trecut, și cu haine bune.

N. Almășan.

DOINA CIOCÂRLIEI.

(Din ungurește.)

Așa cântă ciocârlia . . .
Când se 'nalță 'n sus la ceriu:
Omul nu știe ce face
Ș' înzădar trăește 'n lume;
Dacă a iubi nu ști.

Vezi, eu știu, frate, ce fac . . .
Zî de zî spre ceriu mă 'nalț;
Și din stele frumușele,
Leg cunună țerii mele.

Florea Bozgan.

«BRAD ȘI PUTREGAIU.»

(Din învățăturile sf.-lui Lucaciu Premergătorul.)

Motto:

«Isaia dănțuește...»

Împacate cu ungurul: dacă i-ai scos ochii, i-ai smuls limba, i-ai tăiet picioarele, l'ai lovit în cap, i-ai luat pipa din gură, banii din busdunariu, i-ai tras cis-

mele și l'ai așezat sub pământ, căci Dl Isus Hristos ne învață:

Atunci să-ți fiă de ungur milă,
Când vei trage p'un ac o cămilă!

*

Fericit este cel ce a lovit în unguri, că acela o va vedea fața lui Dumnezeu !

*

Fericit este cel ce crede în mine că acela va fosoli bani de la Liga culturală din București.

*

Ungurul e dobitoc, cânele de sub gard și mortăciunea de ungar, sunt una, așa e scris în St. Scriptură (St. Lucaciul cap 5. v. 17.)

*

Iă aminte: Dacă nu te vei așeza sub chepeneagul lui Mihaiu Viteazul, și nu vei bea din apa lui Fotiu, înzădăr te spovedești, căci numai un chepeneag există pentru noi care acopere toate: chepeneagul lui Mihaiu și o apă sfințită există pentru noi, apă lui Fotiu, părintele lovitorilor de vlădici, idealul meu întru toate.

*

Catolicismul: ne dăruiește groșițele intențiunilor.

Ortodocismul: ne îndoapă cu leii Ligei culturale.

Popă rumânesă! pentru acea altarul teu să fiă Liga culturală, și Mântuitorul teu Fotiu, părintele lovitorilor de vlădici.

*

Mai bucuros să faci părinte, un apel, să zici zece toaste, decât o slujbă. După o slujbă capeți 25 er, după un apel, toast curat național vei secera strigături frenetice, bani colectați și banchete cu șampanuri.

*

Mai bucuros voiu ședeă un an în temnița ungurească, decât o săptămână în biserica lui Dumnezeu. Eșind din temnița ungurului vei fi martir arogant, plin de pasiuni, te vor dăru cu sute și cu mii; eșind din biserica lui Dumnezeu, vei fi miel, lovit de toți, fără bani, fără onoruri.

Părinte iă aminte: Temnița ungurului te înalță, bagă-te și cu sila în ea... biserica lui Dumnezeu te micșorează, încunjură-o pentru totdeauna!

*

Poate fi ceva mai înbucurător pentru un popă rumânesă subjugat, decât a fi departe de biserică și muiere în București, ca martir; a stringe mână cu damele surizătoare ca om încă în putere, a asista la masa unui Vernescu, a colinda din casă 'n casă, până buzdunariul și pântecelul îți va fi plin?

Nu părinte! Ceva mai sublim pentru un popă nu există. (Numai la dracu! nu vă faceți cu toții martiri, atunci ce să va alege din mine?)

*

Acela care lovește în mine, lovește în popor, ba lovește în Dumnezeu fiind vox populi vox Dei!

Vă sfătuesc: Nu vă atingeți de mine, precum face blăstămatul și de Dumnezeu lăsatul Moldovân Gergely, căci de idoli omul nu se atinge; dacă cu toții de idol v'ati atinge, l'ati scobi, s'ar resturna. Destul este o bătă pentru un car de oale, iar pentru mine un afurisit.

*

Ce să fiă în lume mai mare, mai larg, mai cald, mai fericitor mai sfânt? Răspunde prostule! «Chepeneagul lui Mihaiu Viteazul.»

*

Unde nu trebuie nici să lucri, tot să fii lucrător; să fii mișel și să te vezi totuși de sfânt?

În caldul chepeneagului lui Mihaiu Viteazul! Fericit este cel ce se îndeasă mai afund, că acela va fi și mai bine scutit. Fericită este națiunea, care poșede un atare chepeneag, sub care bărbații fără muncă pot devini semizei!

*

Frasele mele sunt ca și vorbele lui Dumnezeu: nutresc. Fiind Dumnezeu cam departe, eu însă între voi, vă sfătuesc: Lăpădați-ve de Dumnezeu și ascultați-m poruncile, toastele și frasele mele, că din contră nu o veți vedea «Unitatea bisericilor» românești și sftul Fotiu vă vă afuriși!

*

Când me voiu sui eu Mântuitorul vostru pe asin și voiu intra în Șișești și

Șoimuș, cetățile mele, se va cutremura pământul de bucurie. Fericit va fi cel ce va putea săruta coadă măgarului; că de va fi avocat, de va fi popă, se vor preface nezdрави și vor profeti ploaia și vânt. Însă vaiu de acela care nu mă va recunoaște de Mântuitor, — că de va fi vlădic, ministru, sau chiar al Tribunei redactor, de copita măgarului va fi nimicit. Căci eu sum Dumnezeu vostru care vă fac minuni!

*

Mai plăcut este înaintea noastră apelu Vestelor, decât pruncul ne-Vestelor. Mai plăcută este nouă dragostea Vestelor de Vestele slovace, decât iubirea ne-Vestelor față de alor prunci. Mai fericită este Vesta, care nutrește «focul național pe altarul națiunii,» decât ne-Vasta, care nutrește prunci. Vaiu de ne-Vasta care naște prunci, căci își face mult de lucru: cusut, tors etc., fericită este virgina Vestei: are numai o dătorință, a scrie apelui, a slugi cu maculatură slovacelor.

*

Fericit este popa din Șișești că acela îl poate prinde pe Dumnezeu de picioare!

*

Ve înștiințez iubitorilor preoți: Regimul v'a dat nou mitropolit. Însă dacă noul mitropolit ve va jura vouă ascultare și fidelitate, și nu vă va dispensa de slujbele bisericesti, afurisit să fiă; căci vaiu de cel ce făcând slujbe bisericesti uită de mine, de Mântuitorul vostru. Mai ușor îi voi ierta ucigătorului păcatul, decât vlădicului vina, silindu-ve la slujbe.

*

Vezut-a cineva pe Dumnezeu? Ba. Vezut-a cineva națiunea? Da.

Nebun este cel ce îl lasă pe cel vezut în favorul celui nevzut. Ce-i în mână nu-i minciună, zice Sftul Albini și proceul Căsălțan. Mai bună-i azi o vrabie, decât mâne o corabie, zice sftul Ioan memorandistul, lingură de aur.

*

Vaiu de cel ce zice în prostia sa: Ba este Dumnezeu! Că nu este! Dacă ar fi, n'ar lăsa unui dobitoc să subjuge atâta semize; unui popă să doboare atâta vlădici. Eu sum omul, care îi voiu mântui pe semizeii rumănilor de dobitoci și de vlădici; nu să amestece Dumnezeu în lupta noastră ca să nu capate și El!

N. Xenopol.

CINE GUVERNEAZĂ ÎN ROMÂNIA ?

Din statul rumănesc primim știri foarte triste. Se aude că cu pricina procesului memorandiștilor în bisericile României se vor ține slujbe, strânsuri; se vor aranja demonstrațiuni; cetim că spiritele sunt agitate într'un mod estraordinar; oamenii ajunși în estaz nu aud, nu ved.

De cine este România astăzi guvernată? De rege nu-i, că el ar fi constituțional; un rege este numai un factor în stat, care fără ceialalți factori nu poate face nimic. De minis-

terul lui Catargiu nu-i; el n'are putere a da piept cu direcțiunea de Ligă creată. Azi-mâne dl. Catargiu va fi alungat cu forța, precum l'a alungat el illo tempore pe Brătean.

România astăzi e guvernată de noi, ungurenii. Noi o mână de oameni, subjugatăii ungurilor, am pus mâna pe frêul regatului și hătindu-l de gură, lovind în spirite îl mână, până ne va răpi, sau ne va înburda, sau se va nimici.

Rușinea diplomaților, bărbaților

de stat ai statului rumânesc, că se dau de unealtă în mână unor bărbați, cari lucră spre perirea românismului.

Căci dacă noi am fi subjugăți într'u adevăr ca cei din Besarabia; ne am desnaționalisa, ca cei din Bulgaria, Serbia, Macedonia, Rusia, — dacă în număr am scăde, ca cei din România, în avere am s'erăci ca cei din celelalte părți, — dacă puterea noastră spirituală ar slăbi și pe zi ce merge ne-am topi, am zice: Bine face statul rumânesc că ne ajutoră cu bani și cu slujbe bisericesti. Dar când noi suntem cei mai bravi, cei mai tari și frumoși, cei mai avuți; și ne sporim, iar spiritualmente suntem superiori tuturor rumânilor încât o putem inhăma și pe România, ne putem pune mână și pe frêul statului rumânesc — atunci ce folos pot avea slujbele popilor seduși; cred ei oare, că Dumnezeu, biserica și sfta slujbă au de făcut cu niște blăstămați?

Toate aceste sunt folosite în

interesul acestor oameni pătimăși, ca înfluița, numele și superioritatea lor să fie susținute. Sau cred că ungurii sunt iepuri timizi, prunci necrescuți, pe care îi poți spărie cu gura, cu slujba? Vaiu de biserica care să dă de unealtă în mâna unor ticăloși! Vaiu de politica noastră, de viitorul nostru, dacă nu cu muncă, cu înțelepțiune, ci cu slujbe bisericesti voim a-i asigura rezultatele!

Nu Catargiu e domn astăz în România ci preotul Lucaciu cu epigonii sei. Lucaciu dacă va voi pe Catargiu îl va resturna; dl. Catargiu însă pe Lucaciu nu-l poate. Apoi dacă statul rumânesc se simțește fericit sub domnirea unui călugăr păcătoș de două legi (la noi catolic, dincolo ortodox), să-i fiă spre sănătate, numai atunci ce se va alege din scopul marelui statului rumânesc, de misiunea lui culturală în Orient?

N. Oltean.

LA LUMINA DIN VECINI.

Trebue să smulgem o rază din lumina cu care lucră frații noștri din vecini. Raza e splendidă nu cumva să ne orbească. *Era Nouă* din Iași (nr. 241) serie:

«Partidul liberal găsește că Regele a ajuns a fi prada unei renunțări de sine, că este atât de răfăcit încât *acopere cu numele seu crime cumplite ce se comit în contra poporului român.*

Și ear apare abisul de altă dată dintre tron și națiune, peste care făcuse puncte cei 12 ani de domnie liberală, căci astăz Voința ne asigură că națiunea este deoparte și de cealalte parte este un Reg^e neunjurat de hândiși și de trădători de patrie.

Și Voința declară curat, că «a sosit momentul de a striga Regelui: *alegeți între națiune și între miserabili cărora le-ai acordat puterea.*»

Puțin le pasă lor de prestigiul acestei țeri, când strig în fața străinătăței că statul nostru «s'a transformat într'o asociație de asasini și că regimul regal se cufundă în eroare și infamie» sub guvernul marelui Căpitan de odinioară.»

Nota bene partidul liberal în treaba memorandiștilor ține slujbe prin biserici, strânsuri, face proteste etc. Slujbele ar trebui făcute ca Domnul Dumnezeu să ne mântuiască de acci mișei cari dignitatea

țerei și a coronci o sfârtică ca și o cârpă fără valoare.

Perirea ta din tine Izrael!

Încă o rază strălucitoare. Cetim în foaia lui Al. Rad gura satului din Galați:

«Kossuth Lajos cel vestit
Zace aice *putrezit!*
Putrezească ca si el
Ungurul, care-i mișel.»

Mult ne mirăm: cum încape atâta gust fin, cultură adevărată, umanitate și iubire de liberalism într'un cap sēc, precum este capul *liberalului* Al. Rad, fost viziteu la o familie ungurească în Cluj. Kossuth au fost adorat de toate neamurile culte ale lumii, căci s'a luptat pentru libertatea popoarelor, a țerei lui, pentru unitatea Italiei, iar pre noi ne-a mântuit de iobăgia. Fără Kossuth liberalul Al. Rad și aztăz poate a fi clăcaș pe Câmpia Ardeleană.

Cultura împrăștiată de acești liberali — pute. Natura noastră nu-o rabdă.

Gr. Oancea.

BCU Cluj / Central U

POSTA REDACȚIUNEI.

G. P.—cs *Arad*. Binevoiiți a ne culege din gura poporului poezii. «Lelea leneșă» se va publica. Salutare!

A. C. *București*. Bărbații noștri, mare parte, mai mult își bat pieptul decât mintea pentru poporul român. Le place a striga «vivaturi» frenetice, a face politică, a colinda cu stăndardul lui Mihaiu viteazul din sat în sat, și dacă ai pune întrebarea: cine să fi fost acest Mihaiu? cine să fi fost un Miron Costin, un Inocențiu Klein, un Vasilie Lupul etc. și-ar răspunde prostii sifulcate.

Necazul ne-a venit din România, de la *Liga*. Pânăcând ardelenii erau stăpâniii faptelor lor, la noi știința și literatura înfloreau; aveam bărbați ca Inocențiu Klein, Sincal, Maior, Cipariu etc. luceferi. De când ne ferește «naționalismul» *Ligei*, avem bărbați de pănura lui Balteș (simbrieșul), Brote (cu curajul în păpuși), Raț (cu colectele), n'avem însă un bărbat care să ne deștepte să ne scrie o carte de valoare. N'ar fi oare mai bine, dacă în locul lui Rusu Sirianul s'ar bucura poporul român de un Cipariu, în locul celorlalți de un Mușan, un Lazăr, un Șincal etc. În gramatica lui

Manliu de multeori obvine exemplul: »*Românii sunt născuți pentru lucruri mari!*» Bine. Misiunea românilor în Orient e de mare însămnătate. Însă educațiunea și munca oamenilor nu corespunde acestei misiuni mari. Îndămnarea lui Eliade Radulescu: »*Scrieți băieți, scrieți!*» în interesul misiunii românismului trebuie înlocuită prin porunca: »*Mai încet cu Liga și mai mult cu învățătura!*»

G. O. *Oradea-mare*. Primiți mulțămita pentru cele trimise. Pē rind toate sē vor publica.

D. *Aiud*. Ești dascal și n'ai de mâncare; lucră și n'ai atâta ca să-ți acoperi golăteea pruncilor. Vē credem! Fiți mângăieți pe o plută plutesc cu Dvoastră încă vr'o câteva sute de învățători de la școalele noastre rumânești. »Fiți mândri că sunteți rumâni!» — așa ve mângăie dl. Lucaciu, cel sătul! Îndestulii-vē cu asta îmbărbătare și cu aceea că „anteluptătorii naționali” sunt sătui. Ordinea dreaptă a lucrurilor ar fi ca cel ce lucră să fiă și sătul, și cel ce nu lucră să fiă gol. La noi însă lucrurile sunt întoarsē: descalul lucră, și e flămând, «anteluptătorul» își bate gura și e sătul, îi sosesc paralele cu vadra. Flămânziți dascalilor, bucurați-vē și vē veselii, că sunteți rumâni, din vița lui Traian, și aveți «anteluptători» sătui. Îndopați ve cu maculaturile: «Buleandra Transilvaniei», »Foaia Poporului» și »Dreptatea» bănățenilor, — firește dacă le veți cumpēra. Ar trebui, noi cei ce suntem în stare mai bună și ne numim de „inteligența” poporului rumân, să lucrăm, ca să vē putem ajuta și mângăia în soarta de tot amară, însă noi lucrăm, ca să ne ajutați. În loc să vē plătim, așteptăm plată. Fiți fericiți că puteți munci (și flămânzi) pentru o națiune de viță latină, puteți jertfi bani pentru „casele derimate” ale apostolilor, noi ne simțim fericiți că putem lucra pentru voi și paralele voastre!

M. D. *Deșiu*. Dați-ne rēgaz!

H. H. *Budapesta*. Așteptăm, însă cu nerăbdare. S'a espedat.

M. *Loco*. Binevoiiți a ne cerca în persoană.

Cuprinsul: Noi popor liber. — Politica conducătoare a principatului ardelean. — Observări la articolul lui Pór Antal intitulat; «Voivozii ardeleni.» — Cine sunt ungurii și cine sunt românii. — Fetele din Háromszék (Treiscaune.) (Fine.) — Cuvintele române împrumutate de limba maghiară. — Conte Ștefan Széchenyi. — Poesii populare. — Decreșterea populațiunii în România. — Doina ciocărliei. — Brad și putregaiu. — Cine guvernează în România? — La lumina din vecini. — Posta redacțiunii.